

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут
«Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: **«ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ
ТА ЯПОНІЄЮ»**

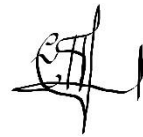
Виконав:

студент 2 курсу, групи УО-61

спеціальності «Міжнародні
економічні відносини»

освітньої програми «Міжнародні
економічні відносини»

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Тузов Є.О.

Керівник:

к.е.н., доц. Макарчук К.О.

Рецензент:

Харків – 2024 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 292 – «Міжнародні економічні відносини»

Освітня програма – «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача

Анна ЗАЙЦЕВА

« ____ » _____ 2024 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
(ПРОЄКТ)**

Тузову Євгенію Олексійовичу

1. Тема роботи

Особливості розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією

керівник роботи: к.е.н., доц. Макарчук К.О.

затверджені наказом по університету від 24.01.2024 року № 4002-5/165

2. Строк подання студентом роботи 18.11.2024 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

розкрити теоретичні засади дослідження зовнішньоторговельних відносин; зазначити особливості розвитку зовнішньоторговельних відносин в глобальних умовах розвитку; з'ясувати методику дослідження зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією; здійснити огляд інституційних передумов зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією; дослідити динаміку зовнішньоторговельних відносин України та Японії; зробити SWOT-аналіз зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією; побудувати багатофакторну модель зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією; виокремити перспективи щодо покращення та оптимізації зовнішньоторговельних відносин між країнами.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1.	Теоретико-методичні засади дослідження зовнішньоторговельних відносин між країнами
2.	Особливості сучасного стану та динаміки розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією
3.	Перспективні напрями активізації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією

5. Дата видачі завдання 01.12.2023р.

Студент

Євгеній ТУЗОВ

Керівник роботи

Катерина МАКАРЧУК

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1. Теоретико-методичні засади дослідження зовнішньоторговельних відносин між країнами	8
1.1. Теоретичні засади дослідження зовнішньоторговельних відносин.....	8
1.2. Зовнішньоторговельні відносини в умовах глобальних викликів сучасності.....	13
1.3. Методика дослідження зовнішньоторговельних відносин між країнами .	16
Висновки до першого розділу	19
Розділ 2. Особливості сучасного стану та динаміки розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією	20
2.1. Інституційні передумови зовнішньоторговельних відносин України та Японії.....	20
2.2. Динаміка зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією ...	24
2.3. SWOT-аналіз зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією.....	45
Висновки до другого розділу	57
Розділ 3. Перспективні напрями активізації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією	59
3.1. Багатофакторна модель розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією	59
3.2. Перспективи розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією	71
Висновки до третього розділу	78
Висновки	80
Список використаних джерел.....	84

ВСТУП

Обґрунтування актуальності обраної теми. Актуальність теми зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією зумовлена важливістю налагодження стабільних економічних зв'язків з провідними країнами світу, особливо в умовах сучасних глобальних викликів та регіональних економічних змін. Японія – одна з найбільших економік світу, відома своєю інноваційністю, технологічним розвитком та стабільністю, що робить її стратегічно важливим партнером для України. Співпраця з Японією відкриває для України можливості залучення інвестицій, розширення ринків збуту, передачі передових технологій, що може сприяти модернізації української економіки та підвищенню її конкурентоспроможності. Зовнішньоторговельні відносини між Україною та Японією є актуальними також через необхідність диверсифікації зовнішніх ринків, особливо в контексті переорієнтації українського експорту на нові ринки та розвитку економіки на засадах відкритості. З огляду на глобальні економічні зміни, участь України в міжнародних виробничих ланцюгах є важливим фактором для стабільного економічного розвитку. Японія, як технологічно розвинута країна, може стати важливим партнером України у сфері інновацій, промисловості та інфраструктури, що надає цій темі особливої актуальності в умовах зростаючих вимог до адаптації національної економіки до світових стандартів та економічних реформ.

Ступінь вивчення проблеми. Проблема розвитку зовнішньоторговельних відносин між країнами в умовах глобальних викликів привертає значну увагу науковців. Серед дослідників, які активно вивчають аспекти зовнішньоторговельних відносин, варто відзначити таких науковців, як А. Алієв, І. Винниченко, О. Гончар, В. Загородній, К. Лісова, Л. Мельник, С. Пономаренко, Т. Романюк, М. Семенова, І. Шаповал та інших. Їхні роботи розкривають ключові аспекти сучасних викликів, перспектив розвитку, а також аналізують особливості економічної інтеграції країн у глобальному контексті.

Метою дослідження є визначення особливостей розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією. Відповідно до мети дослідження завданнями роботи є:

- розкрити теоретичні засади дослідження зовнішньоторговельних відносин;
- зазначити особливості розвитку зовнішньоторговельних відносин в глобальних умовах розвитку;
- з'ясувати методiku дослідження зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією
- здійснити огляд інституційних передумов зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією;
- дослідити динаміку зовнішньоторговельних відносин України та Японії;
- зробити SWOT-аналіз зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією;
- побудувати багатофакторну модель зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією;
- виокремити перспективи щодо покращення та оптимізації зовнішньоторговельних відносин між країнами.

Об'єктом дослідження є розвиток зовнішньоторговельних відносин країн.

Предметом дослідження є особливості сучасного стану та розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією.

Методи дослідження. У проведенні магістерського дослідження зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією були використані як загальнонаукові, так і спеціальні методи. До загальнонаукових методів належать методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, що дозволяють досліджувати структуру, динаміку та особливості зовнішньоторговельних відносин між країнами, а також робити узагальнення щодо основних тенденцій і прогнозувати можливі напрями розвитку співпраці. Серед спеціальних методів дослідження були застосовані регресійний, кореляційний та кореляційно-регресійний методи. Регресійний аналіз дозволив побудувати тренди основних показників зовнішньої торгівлі, таких як обсяги експорту та імпорту між Україною та Японією, що допомагає виявити тенденції та оцінити потенціал майбутнього розвитку

відносин. Кореляційний метод дозволив дослідити взаємозалежності між макроекономічними показниками обох країн та зовнішньоторговельними потоками, що дало змогу краще зрозуміти взаємовпливи між економіками України та Японії. Кореляційно-регресійний аналіз допоміг уточнити значущість цих зв'язків та побудувати прогнози на основі отриманих залежностей. У дослідженні також були використані методи SWOT-аналізу та оцінки компаративних переваг. SWOT-аналіз дозволив визначити сильні та слабкі сторони зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією, а також ідентифікувати можливості для розвитку та загрози, що можуть виникнути в умовах мінливої глобальної економіки. Метод компаративних переваг дав змогу оцінити конкурентні позиції України на японському ринку.

Інформаційну базу дослідження складають літературні джерела, періодичні видання, дані World Bank, бази даних Trade Map, а також інші електронні ресурси, які забезпечили актуальну та достовірну інформацію для аналізу стану та перспектив розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були апробовані на Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети соціально-економічного розвитку регіонів в умовах сьогодення», 22-23 листопада 2024 року, м. Київ. Назва доповіді: «Багатофакторна модель розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією».

Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків; містить 89 сторінок тексту, 12 таблиць, 20 рисунків. Список джерел включає 60 найменувань, зокрема 20 електронних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ КРАЇНАМИ

1.1. Теоретичні засади дослідження зовнішньоторговельних відносин

Огляд джерел щодо особливостей зовнішньоторговельних відносин [1-20] показує багатогранний аналіз цієї теми з акцентом на сучасні виклики, перспективи та розвиток торгівельних відносин у глобальному контексті. Більшість авторів вивчають стан та тенденції українського експорту та імпорту, оцінюючи можливості для економічної інтеграції з іншими країнами та міжнародними об'єднаннями.

У багатьох роботах, присвячених зовнішньоторговельним відносинам України, пропонується різне трактування цього терміну, залежно від наукового підходу авторів.

Винниченко І.В. та Пирожков С.І. [1] у своїх дослідженнях розглядають зовнішньоторговельні відносини як сукупність економічних зв'язків, що забезпечують взаємодію національних економік через експорт та імпорт товарів та послуг. Вони наголошують на інституційних та правових аспектах, що забезпечують ефективність таких відносин у глобальній економіці.

Загородній А.Г. та Пономаренко В.С. [3] підходять до визначення зовнішньоторговельних відносин через призму регуляторних та митних процесів, що є невід'ємною частиною економічних відносин між державами. Автори акцентують увагу на державній політиці у сфері зовнішньої торгівлі як чиннику впливу на економічну інтеграцію.

Олійник А.С. [9] надає визначення, згідно з яким зовнішньоторговельні відносини – це комплекс економічних процесів, спрямованих на забезпечення економічної взаємодії між країнами, в основі якого лежать торгові угоди та відповідна правова база. Автор особливо підкреслює важливість міжнародних угод у формуванні зовнішньої торгівлі.

Калініченко А.М. та Мовчан О.І. [5] трактують зовнішньоторговельні відносини як багатовекторні зв'язки, які охоплюють не тільки товарообіг, але й

співробітництво у сфері інновацій, технологій та послуг. Вони наголошують на важливості інтеграційних процесів та на ролі інновацій у забезпеченні сталого економічного розвитку в рамках цих відносин.

Левченко С.М. та Марченко В.І. [8] розглядають зовнішньоторговельні відносини як частину зовнішньоекономічної діяльності, що сприяє зростанню національної економіки завдяки доступу до світових ринків. Автори також акцентують на необхідності диверсифікації товарної структури як надійного інструменту для зміцнення зовнішньої торгівлі.

Шаповал А.І. [19] визначає зовнішньоторговельні відносини як економічну взаємодію між країнами на основі експорту та імпорту, що є основою економічної співпраці та інтеграції у світову економіку. Він також звертає увагу на геополітичні аспекти, що можуть впливати на розвиток таких відносин.

Кожне з цих визначень підкреслює різні аспекти зовнішньоторговельних відносин, такі як правові, економічні, інноваційні та геополітичні фактори, що дозволяє побачити багатогранність цього поняття у контексті сучасної економічної науки. Порівняння визначень допоможе сформувати комплексний підхід до аналізу зовнішньоторговельних відносин, враховуючи специфіку кожного наукового підходу.

Аналіз англомовних джерел [21-35] на тему «зовнішньоторговельні відносини» свідчить про широкий спектр думок щодо цього поняття, яке охоплює міжнародну торгівлю, політичні та економічні взаємини між країнами. Закордонні дослідники переважно визначають зовнішньоторговельні відносини як сукупність торговельних, економічних та інституційних зв'язків, що формуються в процесі співпраці між державами.

Ahearne, Fernald, Loungani та Schindler [21] у своїй роботі аналізують торговельні відносини країн Азії, зокрема вплив Китаю на інші азійські економіки. Автори підкреслюють значення торговельних взаємозалежностей, які сприяють розширенню виробничих ланцюгів та впливають на економічне зростання.

Grossman та Helpman [23] розглядають зовнішньоторговельні відносини з точки зору торговельних війн та переговорів, підкреслюючи, що вони є політично залежним процесом. Вони акцентують увагу на торгівлі як на одному з інструментів міжнародної політики, де держави прагнуть досягти вигідних економічних умов.

Krugman, Obstfeld та Melitz [24] у підручнику «International Economics: Theory and Policy» описують зовнішньоторговельні відносини як складний процес взаємодії держав через обмін товарами та послугами. Вони вважають, що ці відносини забезпечують економічні переваги через спеціалізацію та конкуренцію, зменшуючи витрати виробництва.

McLaren [26] пропонує концепцію міжнародної торгівлі в умовах невизначеності. Автор аналізує ризики, що виникають у зовнішньоторговельних відносинах, особливо коли мова йде про нестабільні економіки або політично нестабільні регіони. Це дослідження вказує на важливість врахування ризиків у зовнішньоторговельних відносинах для забезпечення економічної стабільності.

Bond та Riezman [27] розглядають ефективність торговельної політики та підкреслюють, що зовнішньоторговельні відносини між країнами часто мають політичні аспекти, особливо у випадках торговельних переговорів. Вони зазначають, що торговельна політика є одним із засобів підтримання політичної стабільності.

Feenstra та Taylor [32] у підручнику «International Economics» визначають зовнішньоторговельні відносини як невід'ємну частину економічного розвитку, оскільки вони сприяють інтеграції країн у глобальну економіку. На їхню думку, відкритість до міжнародної торгівлі забезпечує більш ефективне використання ресурсів і стимулює інновації.

Melitz [31] у своїй статті досліджує, як зовнішньоторговельні відносини можуть впливати на підвищення продуктивності завдяки конкуренції. Автор вважає, що країни, залучені до міжнародної торгівлі, мають переваги в порівнянні з ізольованими економіками, оскільки зовнішня торгівля стимулює ефективність.

Helpman, Melitz та Yeaple [34] підходять до цього питання з позиції прямих іноземних інвестицій, що супроводжують міжнародну торгівлю. Вони підкреслюють, що зовнішньоторговельні відносини між країнами сприяють залученню інвестицій та розширенню виробничих можливостей.

Загалом, англomовні дослідження відображають багатогранний підхід до визначення зовнішньоторговельних відносин, вказуючи на їх вплив на економічний розвиток, політичну стабільність, інвестиційну привабливість та конкуренцію.

На основі аналізу визначень у наведених дослідженнях, можна сформулювати таке комплексне визначення зовнішньоторговельних відносин:

Зовнішньоторговельні відносини – це система економічних, політичних та інституційних зв'язків між країнами, що формується у процесі обміну товарами, послугами, інвестиціями та інтелектуальними продуктами, спрямована на досягнення економічної вигоди, розвитку продуктивних сил, технологічного прогресу та інтеграції у світову економіку.

Відповідно з цього визначення, можна виокремити складові зовнішньоторговельних відносин, рис. 1.1.

Рис. 1.1. Складові зовнішньоторговельних відносин [систематизовано автором]

Економічний обмін здійснюється через процес купівлі-продажу товарів і послуг між країнами, що забезпечує доступ до ресурсів, товарів і послуг, яких

бракує на внутрішньому ринку. Цей аспект охоплює питання конкурентних переваг, спеціалізації та економічного зростання через торгівлю [22; 24]. Політичний контекст реалізується, бо зовнішньоторговельні відносини часто мають політичні аспекти, адже торговельна політика та угоди формуються з урахуванням національних інтересів, безпеки, стабільності та геополітичних факторів [23; 27]. Інституційні зв'язки важливим елементом є міжнародні інститути та двосторонні угоди, що регулюють і спрощують торгівлю. Це можуть бути угоди про вільну торгівлю, митні та податкові угоди, кредитні договори, що надають правову та фінансову базу для зовнішньої торгівлі [36].

Інвестиційні процеси реалізуються через те, що зовнішньоторговельні відносини також передбачають рух капіталу, що включає прямі іноземні інвестиції (ПІІ), які підтримують виробничу інфраструктуру, створюють робочі місця та сприяють технологічному оновленню [34; 35].

Соціально-економічні та технологічні ефекти настають через вплив зовнішньої торгівлі на продуктивність, розвиток інновацій, соціальні стандарти та рівень зайнятості, що пов'язані з участю країни у глобальному поділі праці та світових ринках [31; 32].

Зовнішньоторговельні відносини є багатокомпонентною системою, яка охоплює економічний, політичний, інституційний, інвестиційний та соціально-економічний аспекти, взаємодія яких сприяє економічному зростанню та інтеграції країн у світову економіку.

Роль інновацій та технологій у зовнішньоторговельних відносинах є важливим фактором, що впливає на структуру і характер економічних зв'язків між країнами. Дослідження Калініченка та Мовчана [5] підкреслює, що технологічний прогрес сприяє трансформації зовнішньоторговельних відносин, створюючи нові можливості для більш швидкого та ефективного обміну товарами й послугами, а також для інтеграції національних економік у глобальні виробничі ланцюги.

Інновації у сфері виробництва та логістики дозволяють суттєво знижувати витрати на одиницю продукції, що безпосередньо підвищує

конкурентоспроможність національних виробників на міжнародних ринках. Завдяки появі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій відбувається оптимізація логістичних процесів, що дозволяє суттєво скоротити час і витрати на транспортування товарів. Використання цифрових платформ для моніторингу та управління ланцюгами постачання дозволяє підвищити ефективність логістичних операцій, що особливо важливо для країн з обмеженими ресурсами та великими географічними відстанями до ключових ринків збуту.

Впровадження нових технологій, таких як блокчейн, сприяє покращенню прозорості та безпеки у зовнішньоторговельних операціях. Блокчейн дозволяє відслідковувати рух товарів на кожному етапі ланцюга поставок, що підвищує довіру до продукції та зменшує можливості для шахрайства. Це особливо актуально для країн, що намагаються зміцнити свою позицію на міжнародних ринках і потребують додаткових гарантій для своїх торговельних партнерів.

Розвиток інновацій та технологій створює умови для підвищення конкурентоспроможності, знижує витрати на виробництво і транспортування, а також сприяє покращенню якості послуг у зовнішньоторговельних відносинах. Впровадження новітніх технологій не тільки покращує економічні показники, а й сприяє більшій інтеграції національних економік у глобальні ринки, дозволяючи країнам активніше залучатися до міжнародного поділу праці.

1.2. Зовнішньоторговельні відносини в умовах глобальних викликів сучасності

Глобальні виклики, що постають перед зовнішньоторговельними відносинами в сучасних умовах, суттєво впливають на їх структуру та динаміку. Як зазначають Ahearne et al. [1] та Krugman, Obstfeld і Melitz [24], глобалізація створює як нові можливості для економічного зростання, так і значні виклики для країн, що намагаються зберегти свою конкурентоспроможність на міжнародних ринках, рис. 1.2.

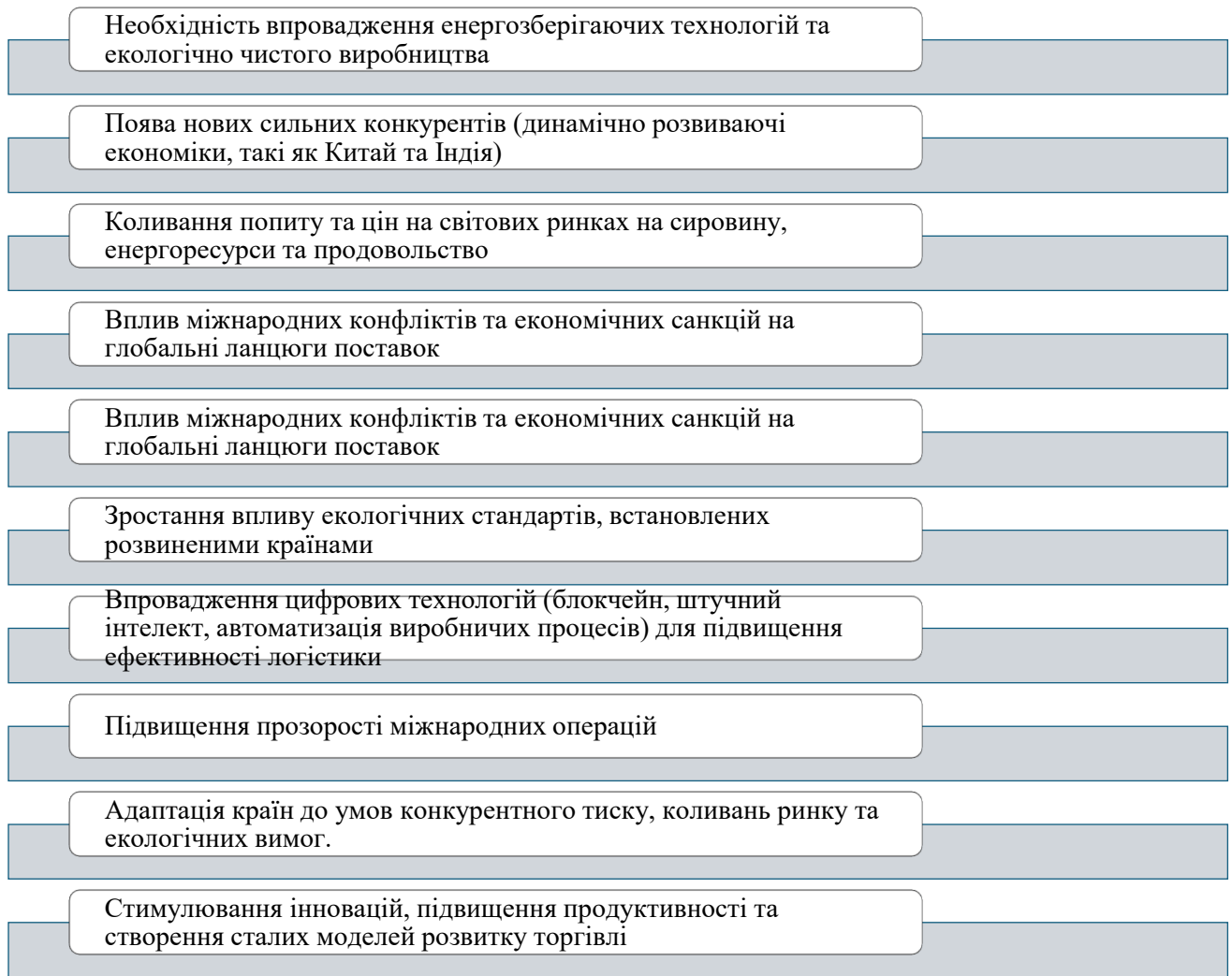

Рис. 1.2. Основні виклики зовнішньоекономічних відносин в глобальних умовах розвитку [систематизовано за 1-35]

Одним із ключових викликів є поява нових сильних конкурентів, зокрема, країн із динамічно розвиваючими економіками, таких як Китай та Індія. Ці країни активно нарощують свій експортний потенціал, використовуючи свої низькі виробничі витрати та вигідне географічне розташування, що дозволяє їм залучати все більше іноземних інвесторів і партнерів. Наприклад, Китай, проаналізований Ahearne та співавторами [21], впливає на торговельні стратегії сусідніх азійських країн, змушуючи їх адаптувати свої торговельні відносини та шукати нові ринки збуту.

Зміни на світовому ринку також є значним фактором. Зокрема, сучасна торгівля стикається з великими коливаннями попиту та цін на сировину,

енергоресурси та продовольство, що впливає на стабільність зовнішньоторговельних відносин. Крім того, міжнародні конфлікти та економічні санкції, введені щодо деяких країн, призводять до перебудови глобальних ланцюгів поставок, що може спричиняти непередбачувані наслідки для національних економік, які залежать від імпорту стратегічних ресурсів.

Ще одним важливим аспектом є зростаючий вплив екологічних стандартів на зовнішню торгівлю. Як зазначають Krugman, Obstfeld і Melitz [24], сучасні екологічні вимоги, встановлені розвиненими країнами та міжнародними організаціями, обмежують можливості експорту для багатьох виробників. Підвищення стандартів вимагає від країн впровадження енергозберігаючих технологій, екологічно чистого виробництва та утилізації відходів. Це створює додаткове навантаження на підприємства, які намагаються знизити свій екологічний слід, але при цьому можуть втрачати конкурентоспроможність через збільшення витрат на модернізацію та відповідність стандартам.

Незважаючи на ці виклики, зовнішньоторговельні відносини мають значні перспективи розвитку завдяки технологічним інноваціям та економічним реформам. У роботі Krugman, Obstfeld і Melitz [24] підкреслюється, що впровадження цифрових технологій, таких як блокчейн, штучний інтелект та автоматизація виробничих процесів, дозволяє значно покращити ефективність логістики, скоротити витрати на транспортування та підвищити прозорість міжнародних операцій. Це створює нові можливості для міжнародної торгівлі та дозволяє країнам швидше інтегруватися у глобальні ринки.

Розвиток зовнішньоторговельних відносин у сучасних умовах потребує адаптації до глобальних викликів, серед яких ключовими є конкурентний тиск нових економік, коливання світового ринку та екологічні обмеження. Проте ці виклики також відкривають нові перспективи, стимулюючи країни до інновацій, підвищення продуктивності та створення більш сталих моделей розвитку торгівлі.

Як відзначають Feenstra та Taylor [15] та Світова організація торгівлі [29], участь у міжнародних інституціях сприяє налагодженню співпраці між країнами, укладенню вигідних угод і забезпечує механізми вирішення торговельних спорів.

Зокрема, СОТ виконує функцію координатора та регулятора міжнародних торговельних відносин, встановлюючи стандарти та правила, яким повинні слідувати країни-члени. Участь у СОТ дозволяє країнам отримати доступ до розширених можливостей на світовому ринку завдяки зниженню митних бар'єрів та недопущенню дискримінації. Це допомагає учасникам СОТ укласти більш вигідні угоди, що відповідають принципам рівноправності та прозорості. Крім того, СОТ забезпечує правовий механізм вирішення торговельних суперечок, що дозволяє уникнути ескалації конфліктів та забезпечити стабільність у зовнішньоекономічних відносинах.

Іншим прикладом є регіональні економічні блоки, такі як Європейський Союз, НАФТА та АСЕАН, які також створюють інституційні умови для інтеграції економік країн-членів. У таких об'єднаннях укладаються угоди, що забезпечують вільний рух товарів, послуг, капіталу і робочої сили, що, у свою чергу, сприяє зростанню торговельних потоків і покращенню ефективності економічної діяльності. Як зазначають Feenstra та Taylor [15], такі інституційні зв'язки дозволяють країнам-членам мінімізувати ризики торговельних бар'єрів та знизити транзакційні витрати, тим самим підвищуючи конкурентоспроможність їхніх товарів на глобальному ринку.

1.3. Методика дослідження зовнішньоторговельних відносин між країнами

Проведене дослідження має певну структурно-логічну схему, що наведено на рис. 1.3.

Також в роботі було використано такі методи дослідження: регресійний, кореляційно-регресійний, індексний (через розрахунок індексу компаративних переваг), SWOT-аналіз, який включає 4 етапи. При аналізі торговельних потоків

використовувалась Українська класифікація товарів ЗЕД. Також було використано широкий спектр загальнонаукових методів дослідження.

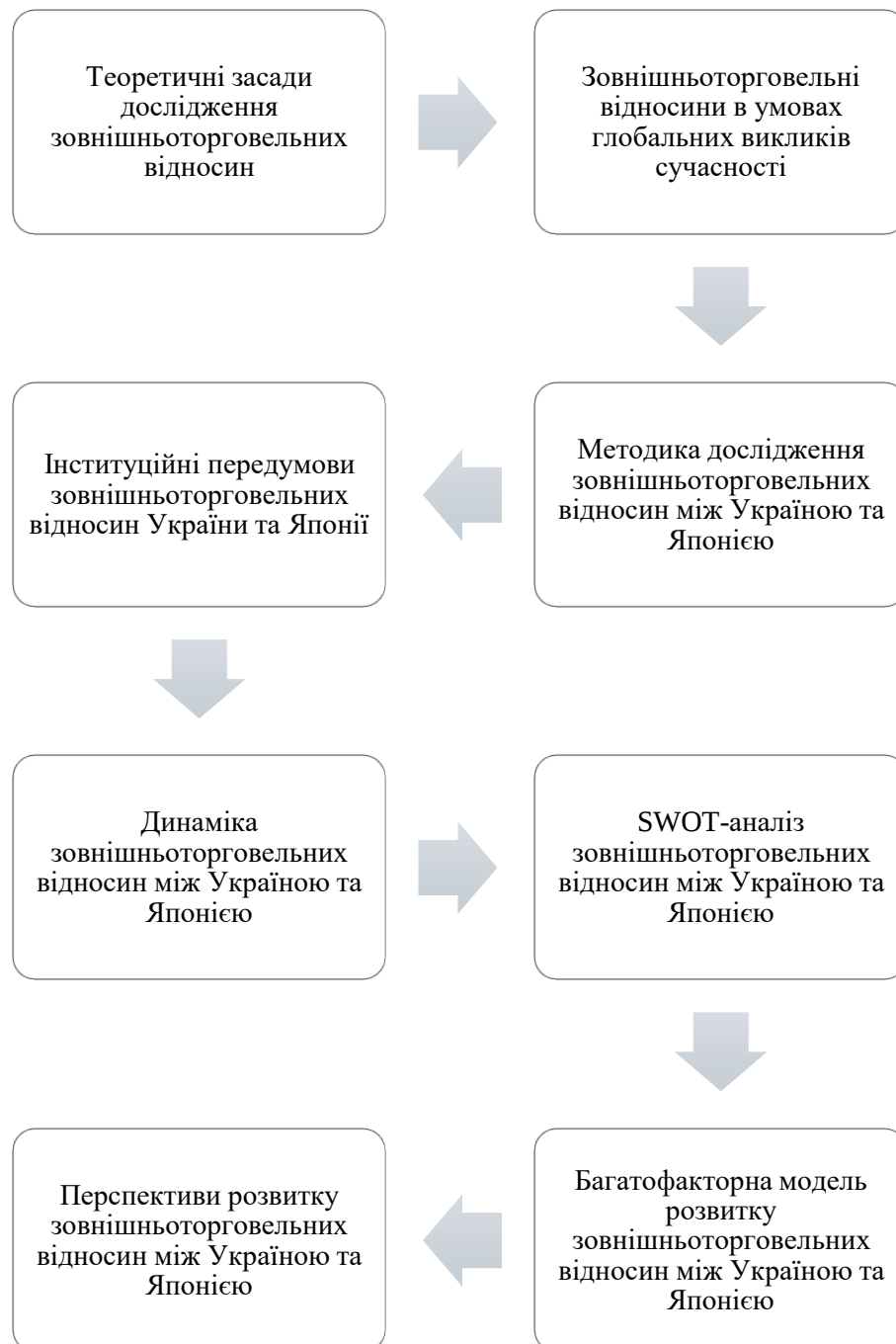

Рис. 1.3. Структурно-логічна схема дослідження [розроблено автором]

Регресійний аналіз у цьому дослідженні використовується для побудови трендів у динаміці основних показників зовнішньої торгівлі між Україною та Японією, таких як обсяги експорту та імпорту. Застосування регресійного методу дозволяє визначити тенденції змін, оцінити довгострокові перспективи та передбачити потенційні майбутні значення основних торговельних показників.

За допомогою регресійного аналізу виявляються тренди та розробляються прогнози, що можуть бути корисними для стратегічного планування економічних зв'язків з Японією.

Кореляційно-регресійний метод у цьому дослідженні слугує для глибшого розуміння зв'язків між різними макроекономічними показниками та зовнішньоторговельними потоками. Використання цього методу допомагає виявити взаємозалежності між економічними змінними, що в свою чергу дає можливість ефективніше розробляти стратегії та регулювати торговельні відносини з урахуванням впливу макроекономічних факторів.

Індексний метод, зокрема розрахунок індексу компаративних переваг, застосовується для визначення основних товарних груп, у яких Україна має конкурентні переваги на японському ринку. Розрахунок цього індексу дозволяє виділити товарні позиції, де Україна здатна запропонувати продукцію з відносно нижчою собівартістю або з більшою якістю порівняно з іншими країнами-експортерами. Цей аналіз допомагає визначити, які категорії товарів можна розглядати як перспективні для подальшого експорту до Японії, що може сприяти зміцненню позицій України на японському ринку.

SWOT-аналіз у цьому дослідженні структуровано на чотири етапи, що дозволяє комплексно оцінити сильні та слабкі сторони зовнішньоторговельних відносин України з Японією, а також визначити можливості й загрози, які можуть виникнути в майбутньому. SWOT-аналіз надає основу для формулювання стратегічних рекомендацій щодо покращення торговельної співпраці з Японією.

Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) [37] застосовується для детального вивчення структури товарообігу між Україною та Японією. Використання цієї класифікації дає можливість розбити загальний експорт та імпорт на окремі групи товарів, що дозволяє більш точно аналізувати тенденції в конкретних товарних групах і визначати ключові товарні позиції, які мають потенціал для подальшого розвитку на японському ринку.

Загальнонаукові методи, такі як аналіз, синтез, індукція та дедукція, використовуються для комплексного підходу до дослідження. Аналіз дозволяє

розглядати економічні явища окремо, виділяти складові елементи зовнішньоторговельних відносин та оцінювати їх вплив. Синтез дозволяє узагальнювати отримані дані та формулювати загальні висновки. Індуктивний метод дозволяє перейти від окремих фактів до загальних закономірностей, що дозволяє виявити тренди у зовнішньоторговельних відносинах. Дедукція застосовується для перевірки гіпотез на основі загальних теоретичних знань та їхнього застосування до конкретних аспектів співробітництва України та Японії.

Висновки до першого розділу

1. Систематизовано теоретичні засади дослідження зовнішньоторговельних відносин. Поняття «зовнішньоекономічних відносин» охоплює багатогранну систему економічних, політичних та інституційних зв'язків між країнами, що формується у процесі обміну товарами, послугами, інвестиціями та інтелектуальними продуктами. Визначення різних науковців підкреслюють специфіку та різні аспекти цих відносин, включаючи правові, інноваційні та геополітичні фактори.

2. Проаналізовано особливості зовнішньоторговельних відносин в умовах глобальних викликів сучасності. Підкреслюються глобальні виклики та перспективи розвитку зовнішньоторговельних відносин, пов'язані з сучасною економічною ситуацією. Зокрема, зростаюча конкуренція, екологічні стандарти, а також світові економічні зміни суттєво впливають на структуру та динаміку цих відносин. Технологічні інновації та цифрові технології пропонують нові можливості для оптимізації торгівельних процесів, але водночас потребують адаптації до сучасних викликів, що стимулює країни до впровадження більш сталих моделей розвитку торгівлі.

3. Запропоновано методiku дослідження зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією, яка використовує такі методи, як регресійний і кореляційно-регресійний аналіз, індексний метод SWOT-аналіз у двосторонніх відносинах.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ

2.1. Інституційні передумови зовнішньоторговельних відносин України та Японії

Дослідження інституційних передумов зовнішньоторговельних відносин України та Японії почнемо з порівняльного аналізу основних макроекономічних показників та міжнародних рейтингів, що дозволяє чітко побачити рівень економічного розвитку України та Японії.

Таблиця 2.1

Основні економічні показники та рейтинги України та Японії, 2023 р.

Індикатор	Україна	Японія
ВВП на душу населення, дол. США	2518,4	37079,11
Рівень інфляції, %	12,8	3
Рівень безробіття, %	9,8	2,6
Загальний експорт, млрд. дол. США	68,24	705,65
Загальний імпорт, млрд. дол. США	75,84	721,42
Глобальний індекс інновацій, рейтинг	60	13
Індекс людського розвитку, рейтинг	100	19
Індекс економічних свобод, рейтинг	130	23
Індекс цифровізації, рейтинг	78	11

Джерело: [38-44]

Аналізуючи економічні показники та рейтинги України та Японії за 2023 рік, помітні значні відмінності між економічними умовами обох країн, що вказує на різні етапи економічного розвитку та структурні особливості економік.

Показник ВВП на душу населення ілюструє значну різницю у рівні доходів: у Японії цей показник становить 37079 доларів США, тоді як в Україні лише 2518,4 долара. Це свідчить про високий рівень добробуту та економічної розвиненості Японії порівняно з Україною, яка все ще має обмежені фінансові

ресурси на душу населення. Рівень інфляції в Україні є значно вищим (12,8%) порівняно з Японією (3%), що вказує на більшу макроекономічну стабільність в Японії, тоді як Україна стикається з інфляційним тиском. Також рівень безробіття в Україні є суттєво вищим (9,8%) порівняно з Японією (2,6%), що свідчить про певні структурні проблеми на ринку праці в Україні.

За показниками загального експорту та імпорту Японія також має значну перевагу, маючи загальний експорт у 705,65 млрд дол. США та імпорт у 721,42 млрд дол. США, що значно перевищує показники України. Це свідчить про масштабну інтеграцію Японії у світову торгівлю та її розвинену економічну інфраструктуру, тоді як Україна має значно нижчий обсяг зовнішньоторговельного обороту (експорт - 68,24 млрд дол. США, імпорт - 75,84 млрд дол. США), що частково пояснюється її економічними умовами та війною.

Японія значно випереджає Україну у таких показниках, як Глобальний індекс інновацій (13 місце проти 60 місця України), Індекс людського розвитку (19 місце проти 100 місця), Індекс економічних свобод (23 місце проти 130 місця) та Індекс цифровізації (11 місце проти 78 місця). Ці показники відображають високу конкурентоздатність японської економіки, інноваційну здатність, цифрову інтеграцію, а також стабільну і вільну ринкову економіку. Натомість Україна має значно нижчі позиції, що свідчить про необхідність продовження реформ для поліпшення конкурентоспроможності, інноваційного розвитку та економічної стабільності.

Японія визнала незалежність України 28 грудня 1991 року, а дипломатичні відносини між країнами були встановлені 26 січня 1992 року [44]. Відкриття Посольства України в Японії відбулося у вересні 1994 року, а офіційна церемонія відкриття пройшла в березні 1995 року за участю Міністра закордонних справ України. Посольство Японії в Україні розпочало свою роботу 20 січня 1993 року [44]. За час двосторонніх відносин обидві країни призначили низку послів, які сприяли розвитку дипломатичних відносин. Нині Україну в Японії представляє Сергій Корсунський, а Японію в Україні – Кунінорі Мацуда.

Політичне співробітництво між Україною та Японією ґрунтується на спільних підходах до міжнародних викликів, прагненні дотримуватись демократичних цінностей та верховенства права. Обидві країни категорично засуджують будь-які спроби змінити світовий порядок через силовий чи економічний примус [46]. Важливі візити на рівні глав держав започаткували основу для співпраці: у 1995 році Президент України Л. Кучма підписав Спільну заяву про співробітництво з Прем'єр-міністром Японії, а візит Президента В. Ющенка у 2005 році зміцнив партнерство, піднявши його на новий рівень [47]. У наступні роки, під час візитів до Японії, президенти України укладали низку угод щодо глобального партнерства, економічної підтримки та реформ в Україні, які підкреслювали спільність позицій обох країн на міжнародній арені. У квітні 2023 року Прем'єр-міністр Японії Ф. Кісіда відвідав Україну, засудив російське вторгнення та підтвердив готовність Японії підтримувати Україну в боротьбі за її суверенітет [46].

Економічне співробітництво між країнами супроводжується підписанням низки кредитних угод і наданням фінансової допомоги. Наприклад, у 2011 році було укладено кредитну угоду на суму 100 млн доларів для сприяння експорту японських товарів і підтримки української економіки [48]. Також у 2024 році відбулася Японсько-українська конференція, де було ухвалено Спільне комюніке, що визначає напрямки співпраці з відбудови України та економічного зростання. На конференції було підписано понад 50 угод і меморандумів, зокрема з питань оподаткування, захисту довкілля та розвитку освітніх програм [49; 50].

Міжпарламентська співпраця розвивається з 1997 року, коли Президент Палати радників Парламенту Японії вперше відвідав Україну. Відтоді парламентарі обох країн підтримують постійний діалог і обмінюються досвідом у питаннях законодавства, атомної безпеки, відновлення після аварій та економічної співпраці. Останніми роками відбулося кілька візитів делегацій на рівні парламентів, під час яких японська сторона підтвердила готовність допомагати Україні та підтримувати український народ у часи викликів [45].

Значущою є також фінансова підтримка, яку Японія продовжує надавати Україні для економічного відновлення, розвитку інфраструктури та підвищення енергетичної незалежності. У межах багаторічної співпраці Японія надає гранти, кредити та підтримку у важливих реформах. Японська сторона також висловила готовність брати участь у відбудові України та розглядає можливості інвестицій у ключові галузі, такі як енергетика, виробництво водню та будівництво інфраструктури [50; 53].

Політичні, економічні та гуманітарні зв'язки між Україною та Японією стають дедалі міцнішими. Завдяки спільним зусиллям обидві країни розвивають тісне партнерство, що включає підтримку у сфері енергетики, екології, логістики, а також гуманітарні та фінансові проекти, спрямовані на відбудову України та її інтеграцію у глобальні економічні процеси [47; 51].

Нормативно-договірна база співробітництва між країнами складає 79 двосторонніх документів. Їх систематизація за типом та роком наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Нормативно-правова база співробітництва України та Японії

Тип документа	Роки
Угоди про дипломатичні відносини та загальне співробітництво	1992, 1995, 2005, 2011, 2023
Угоди про фінансову та технічну допомогу	1995-1996, 2003-2008, 2015-2016
Угоди про грантову допомогу для реалізації проектів	1997, 2003, 2022
Угоди у сфері економічної співпраці та інвестицій	1997-1999, 2015, 2024
Кредитні угоди на підтримку економічних реформ	2014-2015
Меморандуми про співробітництво у сфері інфраструктури та відновлення	2024
Меморандуми у сферах освіти, культури та науки	2005, 2012, 2024
Угоди з питань екології та клімату	2008, 2023
Угоди з питань оборони та безпеки	2018, 2021

Систематизовано автором за [52]

Договірно-правова база між Україною та Японією свідчить про значний розвиток і розширення співпраці в різних сферах, що зміцнює партнерські відносини між країнами. Укладені угоди охоплюють ключові напрями, такі як економічна підтримка, культурне та науково-технічне співробітництво,

інфраструктурні проекти та безпека. Зокрема, Україна отримала значні кредитні ресурси для реалізації важливих проектів в галузях інфраструктури та енергетики, що сприяє її економічній стабільності та модернізації. Гранти та технічна допомога з боку Японії підкреслюють прихильність японської сторони до підтримки соціальних, медичних та культурних ініціатив в Україні.

Зазначене партнерство також передбачає впровадження передових технологій та стандартів у сфері енергетики, екології та кібербезпеки, що є актуальними для України в умовах глобальних викликів. Угоди в освітній сфері та цифрових трансформаціях відкривають нові можливості для науково-технічного розвитку. Важливим аспектом співпраці є підтримка безпеки та оборони, що посилює стратегічну взаємодію між державами.

Договори між Україною та Японією забезпечують комплексний підхід до розвитку двосторонніх відносин, що сприяє довгостроковій стабільності та економічному зростанню обох країн.

2.2. Динаміка зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією

Зовнішньоторговельні відносини відіграють ключову роль у розвитку економічного співробітництва між країнами, сприяючи обміну товарами, технологіями та ресурсами, а також створюючи основу для довгострокових економічних зв'язків. В умовах глобалізації, де інтеграція ринків набуває дедалі більшої значущості, зовнішньоторговельні відносини виступають важливим інструментом не лише для зростання економічного потенціалу країн, а й для зміцнення політичних зв'язків і забезпечення стабільності. Завдяки торгівлі країни можуть ефективно використовувати свої конкурентні переваги, розширювати ринки збуту та отримувати доступ до необхідних ресурсів.

Дослідження експортних потоків з України до Японії є важливим елементом у розумінні динаміки економічного співробітництва між країнами. Вивчення експортних потоків дозволяє оцінити не тільки поточні можливості, але й

перспективи розвитку економічної взаємодії, сприяє виявленню бар'єрів для збільшення обсягу торгівлі та пошуку нових можливостей для обох країн. На рис. 2.1. наведено динаміку експортних потоків з України до Японії за 2015-2023 рр.

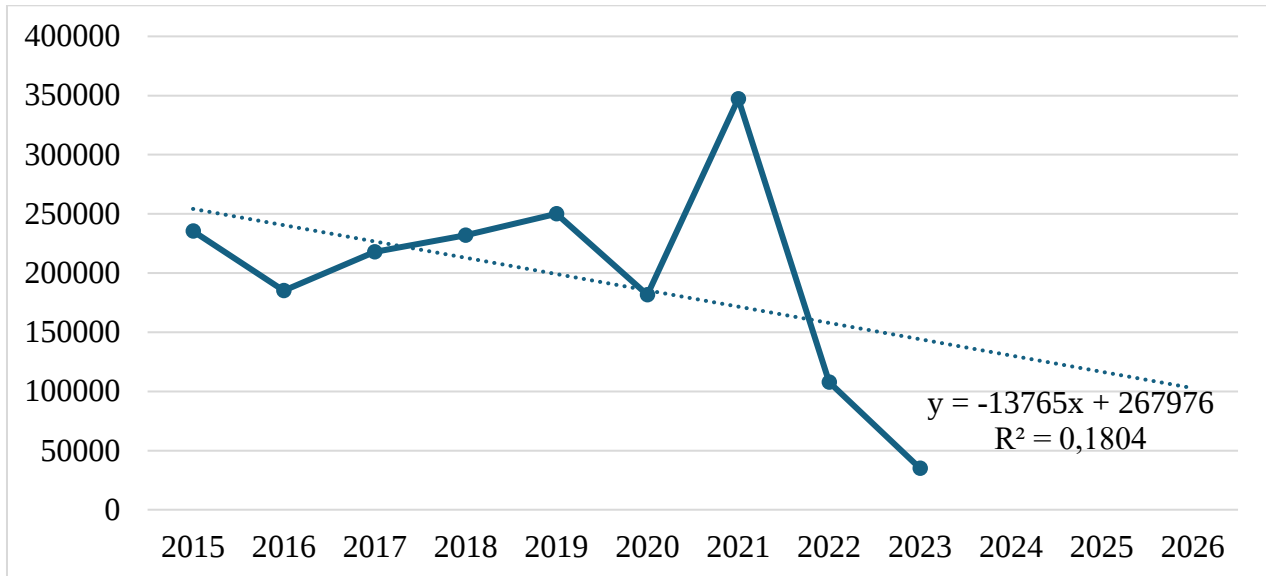

Рис. 2.1. Динаміка експортних потоків з України до Японії, тис. дол. США [54]

Загалом, експортні потоки демонструють тенденцію до зниження, що підтверджується спадною лінією тренду з рівнянням $y = -13765x + 267976$ та коефіцієнтом детермінації $R^2 = 0,1804$. Це значення коефіцієнта детермінації вказує на слабку кореляцію між роками та значенням експорту, що свідчить про нестабільність в експортних показниках, обумовлену зовнішніми факторами. Обсяги експорту залишалися відносно стабільними до 2020 року, після чого відбулося різке зростання у 2021 році через відновлення ринкових умов. Однак, вже в 2022 році обсяги експорту різко знизилися, що, пов'язано з впливом геополітичної ситуації. Подальше падіння у 2023 році є продовженням цієї негативної тенденції. Прогноз за трендом показує, що без зміни умов динаміка експорту залишатиметься на низькому рівні в найближчі роки.

Дослідження частки кожної країни в загальному експорті та імпорті іншої країни має важливе значення для розуміння структури та стабільності двосторонніх економічних відносин. Знання цих часток сприяє обґрунтованому формуванню зовнішньоекономічної політики та дозволяє приймати ефективні рішення для зміцнення торговельних відносин. На рис. 2.2 наведено частку, що

займає експортний потік з України до Японії до загального експортного / імпортного потоку досліджуваних країн.

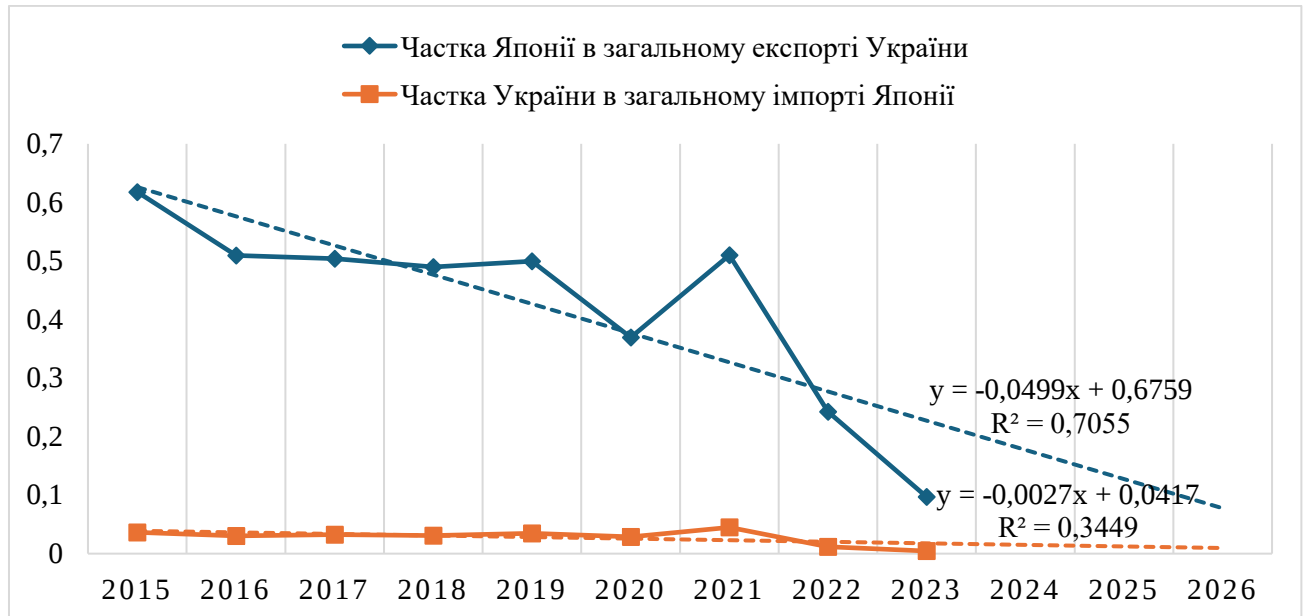

Рис. 2.2. Динаміка експортних потоків з України до Японії як частки від загального експортного / імпортного потоку досліджуваних країн, % [54]

Як видно на рис. 2.2. спостерігається загальна тенденція до зниження обох показників, що вказує на зменшення значущості двосторонньої торгівлі між Україною та Японією в структурі зовнішньої торгівлі обох країн. Частка Японії в загальному експорті України демонструє спад, що підтверджується рівнянням тренду $y = -0,0499x + 0,6759$ з коефіцієнтом детермінації $R^2 = 0,7055$. Це значення R^2 свідчить про досить сильну кореляцію, що вказує на стабільне зниження частки Японії в українському експорті. Така динаміка зумовлена переорієнтацією українського експорту на інші ринки або змінами в структурі експорту.

Частка України в загальному імпорті Японії також має спадну тенденцію, але зі значно меншими показниками і низьким значенням частки, що залишається близьким до нуля протягом усього періоду. Рівняння тренду $y = -0,0027x + 0,0417$ з коефіцієнтом детермінації $R^2 = 0,3449$ вказує на слабшу кореляцію та свідчить про незначний вплив України на імпортну структуру Японії. Низька частка України в імпорті Японії свідчить про те, що Україна не є основним

постачальником для японського ринку, і торгівля з Україною займає незначну частку в загальному імпорті Японії.

В цілому видно зниження важливості двосторонніх торгівельних відносин між країнами, що свідчить про необхідність перегляду або зміцнення економічних зв'язків для покращення торговельної співпраці.

Виокремлення товарів, що є лідерами експорту з України до Японії, має важливе значення для аналізу структури зовнішньоторговельних відносин між двома країнами. Такий підхід дозволяє виявити ключові галузі, що формують основу українського експорту до Японії, та оцінити їхню конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Визначення основних експортних позицій також допомагає зосередити зусилля на підвищенні якості, розвитку та підтримці стратегічно важливих секторів економіки. Це сприяє стабілізації експортних потоків, посиленню співпраці з японськими партнерами та відкриває можливості для диверсифікації експорту, що є особливо важливим в умовах глобальних економічних викликів.

На рис. 2.3 наведено основні товари, що складали основу експортного потоку України протягом 2004-2023 рр.

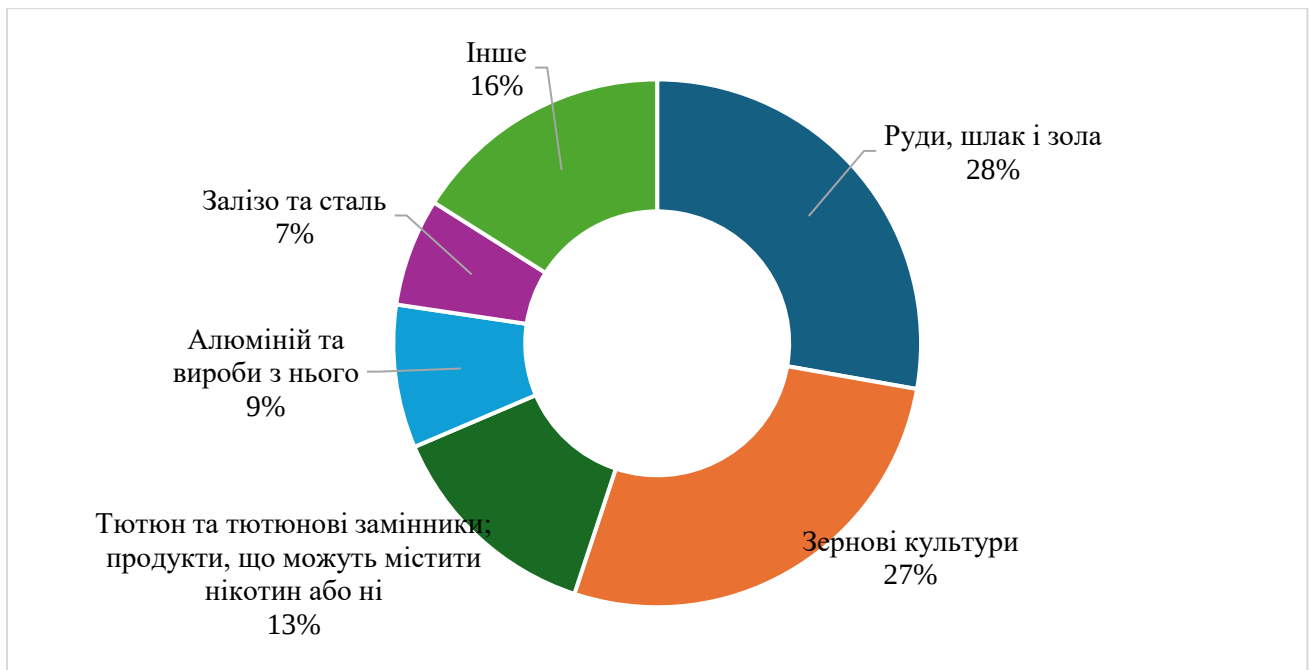

Рис. 2.3. Основні товари, що формують експорт з України до Японії, 2004-2023 рр. [54]

Дані рис. 2.3 свідчать про те, що український експорт до Японії демонструє значну концентрацію на кількох основних товарних позиціях, що складають більшу частину експортних потоків. На першому місці знаходяться руди, шлак і зола, з обсягом експорту в 50,490 тисяч доларів США, що становить 27,77 % від загального обсягу. Це свідчить про те, що Україна активно експортує сировинні матеріали для промисловості, які мають попит на японському ринку. Другу позицію займають зернові культури з обсягом експорту 49,645 тисяч доларів США, що складає 27,31 % від загального експорту. Це вказує на важливість аграрного сектору для українсько-японських торговельних відносин, оскільки Японія зацікавлена в українському зерні для задоволення внутрішніх потреб. Третє місце займають тютюн та тютюнові замінники з обсягом 24,542 тисяч доларів США, або 13,50 % від загального обсягу. Цей товар також користується попитом у Японії, і його експорт може бути пов'язаний з різноманітними потребами японського ринку в цій продукції. Алюміній та вироби з нього становлять 15,949 тисяч доларів США (8,77 %), що свідчить про зацікавленість японських імпортерів у металі й виробах з нього, які можуть використовуватися у різних галузях промисловості. Експорт заліза та сталі становить 12,008 тисяч доларів США (6,61 %), підкреслюючи важливість металургійного сектору для українського експорту до Японії.

Категорія «Інше» складає 5,281 тисяч доларів США або 16,04 %, що вказує на наявність менш значущих, але все ж важливих товарів, які доповнюють структуру експорту.

Загалом, структура експорту свідчить про перевагу сировинного сектору, оскільки основні товарні позиції складаються з продуктів низької переробки. Така залежність від сировинного експорту потребує подальшої диверсифікації, що дозволить забезпечити більш стабільну та прибуткову співпрацю з Японією, зменшуючи вплив коливань на сировинних ринках.

Далі проведено аналіз експортного потоку згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), що є важливим інструментом для детального аналізу структури національного експорту та

визначення стратегічних галузей економіки. Такий підхід дозволяє розподілити експорт за товарними групами, виділивши основні категорії продукції, що мають найбільший попит на японському ринку. Це, в свою чергу, сприяє більш ефективному плануванню експортної політики, виявленню перспективних напрямків для розвитку, а також оцінці залежності економіки від різних видів продукції.

Зважаючи на невеликі обсяги експорту з України, важливо провести аналіз товарних груп у розширеному форматі, що містить 21 товарну групу замість скороченого варіанту з 11 груп. Такий підхід дозволить отримати більш детальне уявлення про специфіку та склад українського експорту, виділивши окремі категорії товарів, які можуть мати різний рівень конкурентоспроможності та попиту на міжнародних ринках. Розширений аналіз забезпечить точнішу оцінку потенціалу кожної товарної групи та дозволить виявити можливості для подальшого розвитку та підтримки ключових галузей. На рис. 2.4 наведено структуру українського експорту за 2015-2023 рр.

Аналіз структури українського експорту до Японії за 2015–2023 роки показує значну варіативність за товарними групами, що свідчить про зміну пріоритетів і умов співпраці між країнами. Основні експортні позиції в ці роки включали руди, шлак і золу (Товарний розділ 5) та зернові культури (Товарний розділ 2), які залишаються ключовими для українського експорту до Японії. Наприклад, руди, шлак і зола досягли пікового значення у 2021 році – 148,290 тис. дол., що складало основну частину експорту. Цей показник суттєво знизився у 2022 та 2023 роках до 54,837 та 3,291 тис. дол. відповідно, що можна пояснити зміною глобальної економічної ситуації та внутрішніми факторами в Україні.

Зернові культури, які зазвичай мають стабільний попит, також зазнали коливань. У 2015 році експорт цієї товарної групи становив 96,667 тис. дол., проте вже у 2019 та 2020 роках він знизився до мінімальних рівнів – 183 та 187 тис. дол. відповідно. Після відновлення до 25,882 тис. дол. у 2021 році обсяги знову зменшились до 487 тис. дол. у 2022 році, а потім підвищились до 12,756

тис. дол. у 2023 році, що свідчить про нестабільність попиту на українські зернові та зміну стратегій українських експортерів.

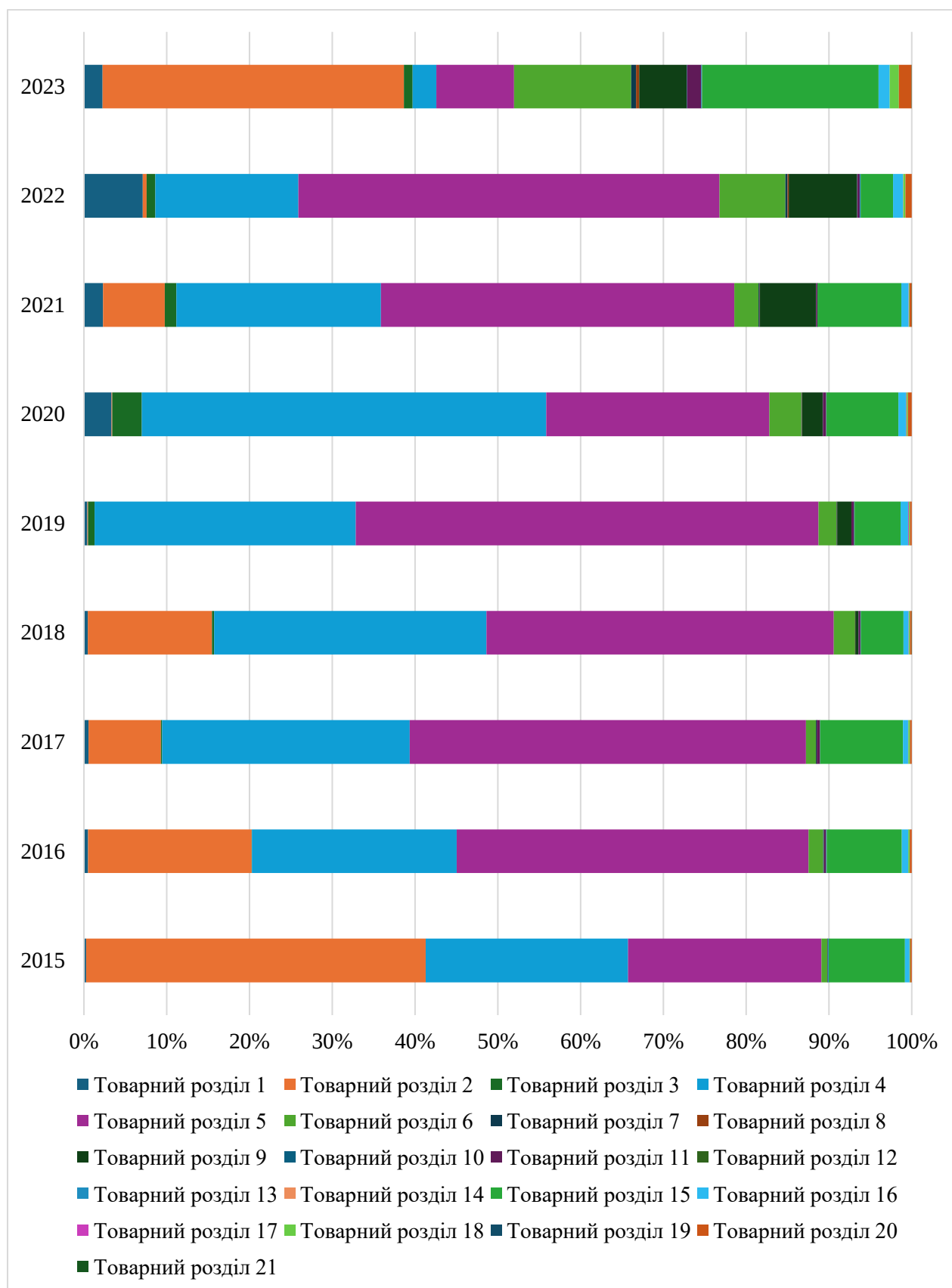

Рис. 2.4. Структура українського експорту до Японії, %, 2015-2023 рр. [54]

Важливу роль відіграють також жири та олії тваринного і рослинного походження (Товарний розділ 15). Протягом аналізованого періоду експорт цієї групи залишався стабільним, досягнувши максимуму у 2021 році – 35,122 тис. дол., що підкреслює попит на продукцію українського аграрного сектору. Однак у 2022 році обсяги різко знизилися до 4,204 тис. дол., що, ймовірно, пов'язано з логістичними обмеженнями та зовнішніми економічними факторами.

Експорт готових харчових продуктів та напоїв (Товарний розділ 4) показує тенденцію до зниження, незважаючи на значний попит у попередні роки. У 2018 році обсяг експорту цієї групи досяг 76,227 тис. дол., однак до 2023 року він знизився до 1,009 тис. дол., що свідчить про перенесення фокусу українських експортерів на інші ринки або на інші товарні категорії.

Продукція хімічної промисловості (Товарний розділ 6) демонструє стабільний попит з помітним зростанням у 2021 році до 10,163 тис. дол., після чого відбувся спад до 4,959 тис. дол. у 2023 році. Ця група товарів є важливою, оскільки свідчить про поступовий розвиток і конкурентоспроможність української хімічної продукції на японському ринку.

Інші товарні розділи, такі як машини та обладнання (Товарний розділ 16) та полімерні матеріали (Товарний розділ 7), демонструють значно менші обсяги експорту, проте їх наявність у структурі експорту свідчить про певний інтерес японських партнерів до української промислової продукції. Наприклад, експорт машин та обладнання досяг 3,035 тис. дол. у 2021 році, проте знизився до 472 тис. дол. у 2023 році, що може бути пов'язано зі скороченням інвестицій у цю сферу.

Отже, структура експорту України до Японії залишається переважно сировинною, з великим акцентом на руди, зернові та жири, проте включає й інші важливі товарні позиції. Відчутні коливання у обсягах експорту свідчать про вплив як зовнішньої економічної ситуації, так і внутрішніх факторів на торговельні відносини між країнами, що підкреслює необхідність диверсифікації українського експорту та зміцнення співпраці в нових товарних групах.

Дослідження імпорتنих потоків має не менш важливе значення, ніж аналіз експорту, оскільки дозволяє отримати уявлення про залежність країни від зовнішніх поставок та визначити ключові товари, необхідні для національної економіки. Аналіз імпорту допомагає оцінити структуру попиту на японські товари, виявити можливі ризики в разі перебоїв у постачанні, а також визначити перспективи для розвитку внутрішнього виробництва на заміну імпортним продуктам. Імпортні потоки будуть досліджені за тим же принципом, що й експортні, із використанням Української класифікації товарів ЗЕД, що дозволить побачити повну картину зовнішньоторговельної діяльності України та підкреслити основні тенденції в торговельних відносинах.

На рис. 2.5. наведено динаміку імпорتنих потоків до України з Японії за 2015-2023 рр.

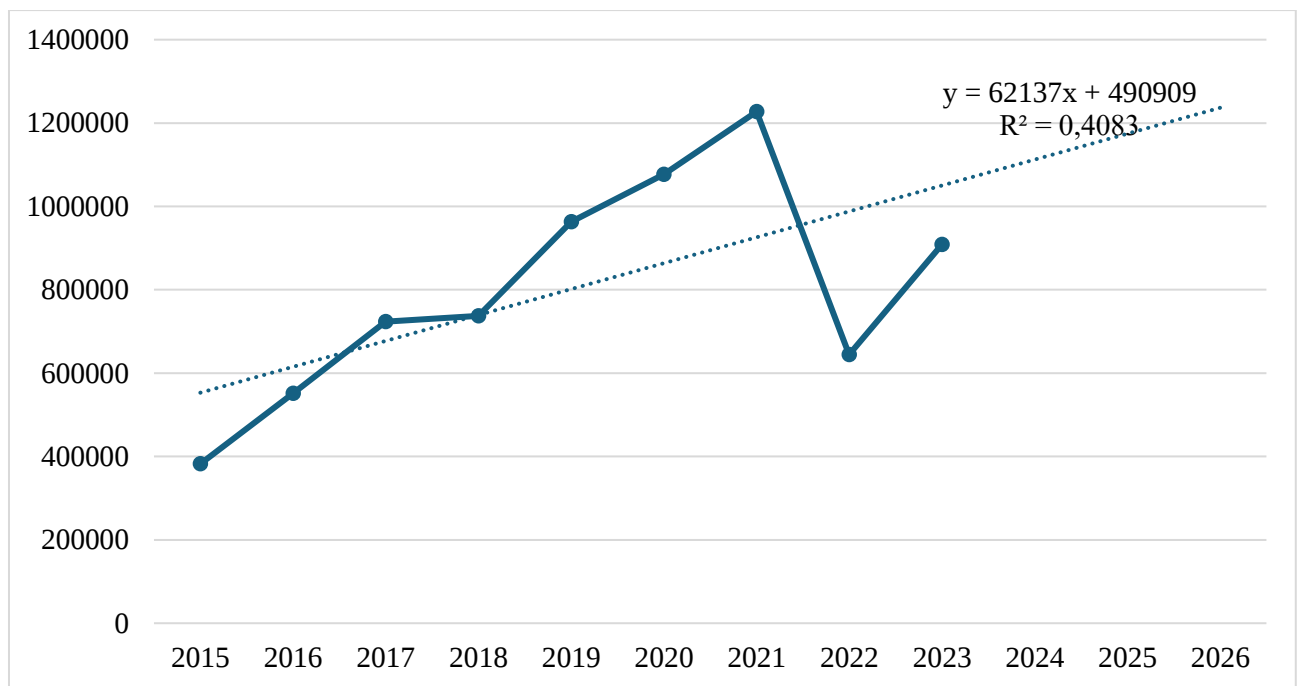

Рис. 2.5. Динаміка імпорتنих потоків до України з Японії, тис. дол. США [54]

Як свідчать дані рис. 2.5 динаміка імпорتنих потоків до України з Японії у період 2015–2023 рр. демонструє загальну тенденцію до зростання. Протягом цього часу імпорт зростав, досягаючи пікових значень у 2021 році – приблизно 1,2 млн доларів США. Такий стабільний ріст можна пояснити поступовим збільшенням потреб України в японській продукції, зокрема в технологічних і

промислових товарах, що користуються попитом на українському ринку. Однак після піку у 2021 році спостерігається різке падіння обсягів імпорту у 2022 році. Це пов'язано з політичними чинниками, які вплинули на зовнішньоторговельну діяльність України. У 2023 році імпортні потоки відновилися, проте залишилися на рівні, нижчому за попередній максимум, що свідчить про поступове відновлення та стабілізацію торговельних відносин. Лінія тренду з рівнянням $y = 62137x + 490909$ та коефіцієнтом детермінації $R^2 = 0,4083$ вказує на загальну тенденцію до зростання імпорту з Японії з помірною кореляцією між роками та обсягами імпорту. Це свідчить про вплив різноманітних факторів на динаміку імпортних потоків, зокрема економічних умов і змін у потребах українського ринку. Відповідно, можна прогнозувати подальше збільшення імпорту з Японії за умови стабілізації ринку та збереження попиту на японську продукцію в Україні.

Дослідження частки кожної країни в загальному експорті та імпорті іншої країни наведено на рис. 2.6.

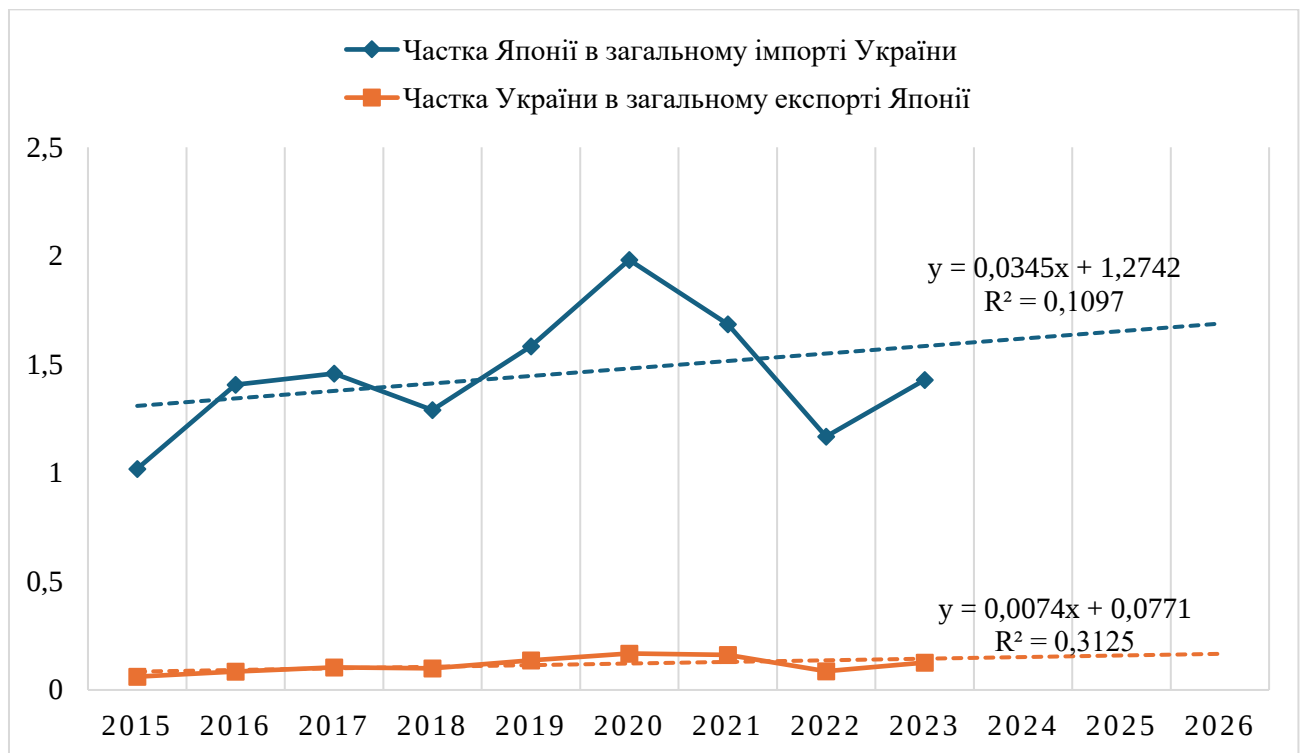

Рис. 2.6. Динаміка імпортних потоків до України з Японії як частки від загального експортного / імпортного потоку досліджуваних країн, % [54]

Аналіз цих часток, рис. 2.6 дозволяє оцінити роль кожної країни у торговельній структурі іншої та визначити тенденції у двосторонніх економічних відносинах. Частка Японії в загальному імпорті України протягом аналізованого періоду демонструє зростаючу тенденцію, що підтверджується лінією тренду з рівнянням $y=0,0345x+1,2742$ і коефіцієнтом детермінації $R^2=0,1097$. Незважаючи на незначну кореляцію, частка Японії у 2021 році досягла піку близько 2%, що вказує на зростаючу залежність України від японських товарів, особливо в контексті імпорту високотехнологічної та промислової продукції. У 2022 році частка різко зменшилася, але в 2023 році знову відновилася до 1,5%. Це є результатом зовнішніх економічних і політичних факторів, які вплинули на торгівлю між країнами.

Частка України в загальному експорті Японії є незначною та майже не змінювалася за цей період. Лінія тренду з рівнянням $y=0,0074x+0,0771$ і коефіцієнтом детермінації $R^2=0,3125$ свідчить про слабе зростання цієї частки, але загальний показник залишається дуже низьким – близько 0,1% протягом усього періоду. Це вказує на те, що Україна не є основним торговим партнером Японії в експорті, і її роль на японському ринку залишається обмеженою.

Загалом, дані відображають значну асиметрію у двосторонній торгівлі: Японія відіграє помітнішу роль в українському імпорті, тоді як частка України у японському експорті залишається мінімальною. Це свідчить про те, що торговельні відносини між країнами є переважно односторонніми, з більшим обсягом японських товарів, що імпортуються в Україну, ніж українських товарів, що експортуються до Японії.

На рис. 2.7 наведено основні товари, що складали основу імпортного потоку до України протягом 2004-2023 рр.

Аналіз імпортної структури товарів, що надходять до України з Японії, рис. 2.7, показує, що більшу частину імпорту складають транспортні засоби, які займають 61,87% від загального обсягу, або 495963,44 тис. дол. США. Такий значний показник підкреслює важливість японських транспортних засобів для

українського ринку, що пов'язано з попитом на якісні автомобілі, спеціалізовану техніку та інші транспортні засоби японського виробництва.

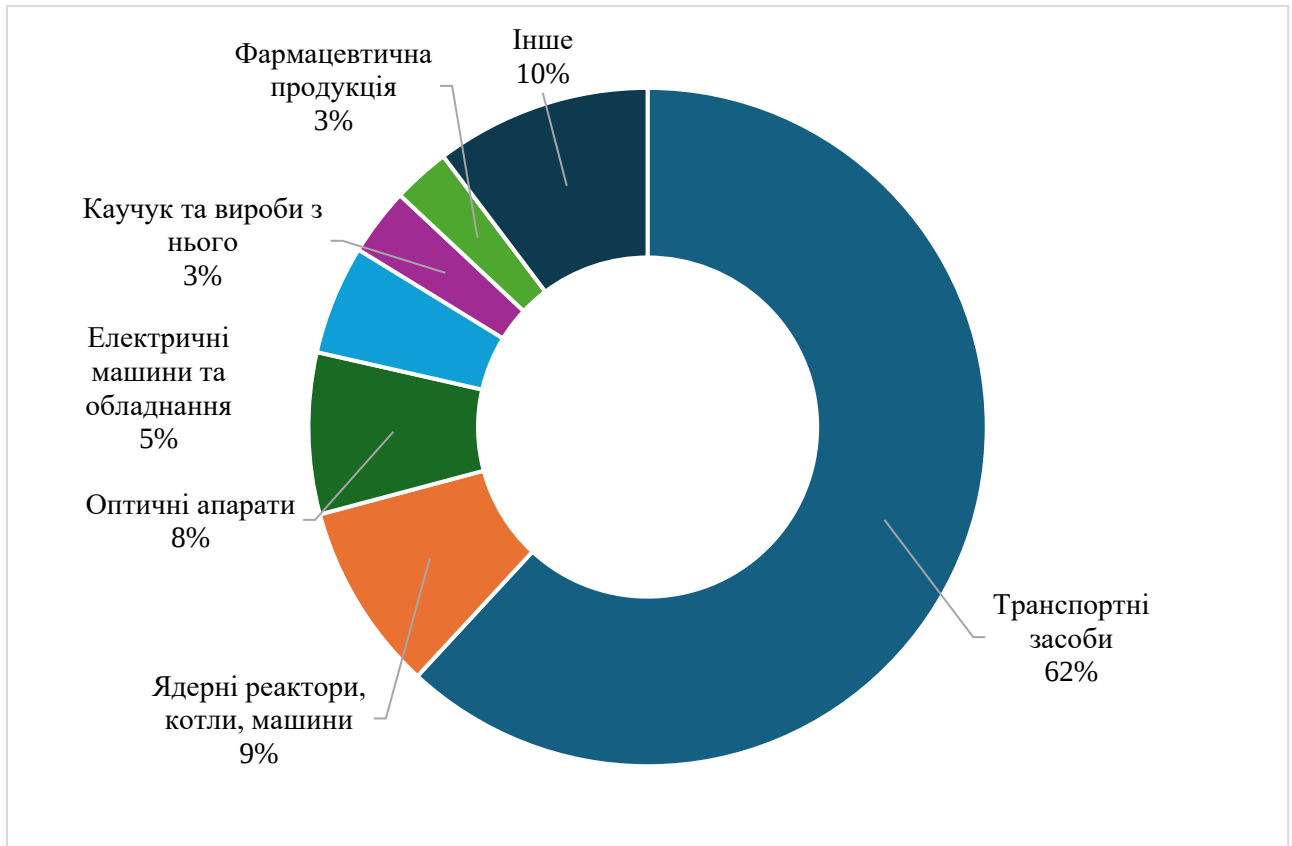

Рис. 2.7. Основні товари, що формують експорт з України до Японії, 2004-2023 рр. [54]

Другу за значимістю групу складають ядерні реактори, котли та машини, обсяг імпорту яких становить 72005,67 тис. дол. США (8,98%). Ця категорія товарів включає різноманітне промислове обладнання, яке є необхідним для різних секторів української промисловості. Імпорт такого обладнання свідчить про розвиток технологічної бази в Україні, а також про орієнтацію на якісні японські машини та агрегати.

Третє місце займають оптичні апарати (включаючи медичні та наукові прилади), які становлять 7,69% від загального обсягу імпорту, або 61660,11 тис. дол. США. Попит на цю продукцію, ймовірно, зумовлений необхідністю забезпечення українського ринку сучасними оптичними та медичними технологіями, які використовуються в охороні здоров'я, дослідженнях та інших сферах.

Четверту позицію займають електричні машини та обладнання з обсягом імпорту 41775,89 тис. дол. США (5,21%). Ця категорія товарів охоплює різні види електротехнічного обладнання, яке є важливим для українського промислового та побутового сектору, зокрема в енергетиці та електроніці. Каучук та вироби з нього, що становлять 3,22% (25791,78 тис. дол. США), також є значною частиною імпорту, що може бути пов'язано з потребою у високоякісному каучуку для виробництва шин, гумових виробів та інших продуктів, які знаходять застосування в промисловості та автомобілебудуванні.

Фармацевтична продукція, яка займає 2,73% (21909,11 тис. дол. США) в загальній структурі, свідчить про інтерес до японських медикаментів та фармацевтичних засобів, що мають високу репутацію на світовому ринку завдяки якості та ефективності.

Категорія «Інше» включає залишкові товари, що складають 10,29% від загального обсягу імпорту. Це свідчить про різноманітність імпортованих з Японії товарів, які не потрапляють до основних категорій, але також мають певну важливість для українського ринку. Загалом, структура імпорту з Японії демонструє орієнтацію України на високотехнологічні та якісні товари японського виробництва, що використовуються в промисловості, транспорті, охороні здоров'я та інших важливих секторах.

Аналогічно експортним потокам, наліз зроблено за розширеною класифікацією. На рис. 2.8 наведено структуру імпорту до України з Японії.

Аналіз структури українського імпорту з Японії за період 2015–2023 рр. показує значну залежність від певних товарних груп, що відображає потреби України в імпорті високотехнологічної та промислової продукції. Найбільшу частку займають товари Товарного розділу 17 (засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби), що протягом аналізованого періоду значно домінували в імпорті. У 2021 році ця категорія досягла найвищого показника – 797,369 тис. дол., що вказує на високий попит України на японські транспортні засоби. Після цього обсяги імпорту знизились, однак у 2023 році все ще залишалися на значному рівні – 611,413 тис. дол.

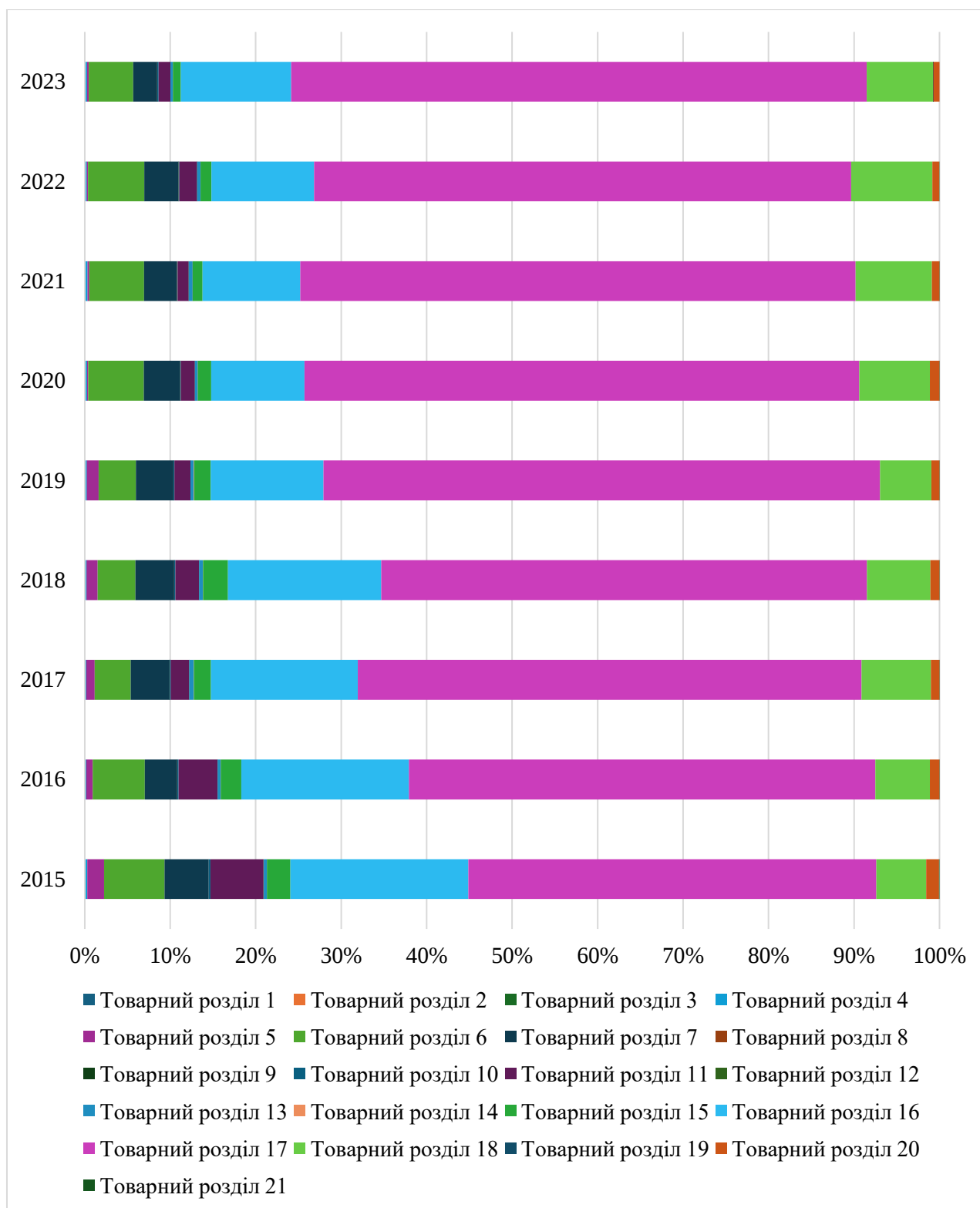

Рис. 2.8. Структура українського імпорту з Японії, %, 2015-2023 рр. [54]

Другу за обсягом позицію займають машини, обладнання та механізми (Товарний розділ 16). Вони також мають стабільний попит в Україні, досягнувши пікових значень у 2021 році з обсягом 140,302 тис. дол., що підкреслює зацікавленість української економіки у високоякісному японському обладнанні.

У 2022 році цей показник суттєво знизився, але знову зріс у 2023 році до 117,290 тис. дол., що може бути результатом коливань у потребах української промисловості.

Продукція хімічної промисловості (Товарний розділ 6) також займає важливе місце в імпортній структурі. Цей товарний розділ демонструє стабільне зростання з 27,040 тис. дол. у 2015 році до 78,452 тис. дол. у 2021 році, що вказує на високу залежність України від японської хімічної продукції, особливо у промисловому виробництві. У 2023 році імпорт цієї продукції знизився до 47,117 тис. дол., але залишився важливою частиною імпортних потоків.

Ще одним значним імпортним товаром є полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них (Товарний розділ 7), обсяг імпорту яких досяг максимуму у 2021 році з 47,312 тис. дол. Це свідчить про попит на ці матеріали в українському виробництві. У 2022 та 2023 роках обсяги імпорту знизилися, але залишилися стабільними – близько 25,000 тис. дол., що говорить про постійний інтерес до цього товарного розділу.

Серед інших важливих товарних груп варто відзначити оптичні та медичні прилади (Товарний розділ 18), які також демонструють стабільний попит. Імпорт цієї продукції зростав до 109,286 тис. дол. у 2021 році, що вказує на значення японської медичної та оптичної техніки для України. Незважаючи на спад до 70,782 тис. дол. у 2023 році, ця категорія залишається важливою для підтримки потреб української медицини та промисловості.

Інші товарні розділи, такі як готові харчові продукти (Товарний розділ 4) та жири та олії (Товарний розділ 15), займають меншу частку в імпорті з Японії, що відображає специфіку економічних відносин між країнами, орієнтовану переважно на промислові та технологічні товари. Незважаючи на невеликі обсяги, імпорт цих товарних груп залишається важливим, забезпечуючи потреби в продуктах високої якості.

В цілому, структура імпорту з Японії свідчить про значну орієнтацію на високотехнологічну продукцію, що підкреслює важливість японських товарів для української промисловості та інфраструктури. Такий характер імпорту

обумовлений високими стандартами японського виробництва та потребою України у сучасних технологіях, що робить Японію стратегічним партнером для розвитку української економіки.

Дослідження торговельного сальдо є важливим елементом аналізу економічних відносин між країнами, оскільки воно дозволяє оцінити баланс між експортом та імпортом, виявляючи наявність або відсутність дефіциту чи профіциту у зовнішньоторговельних операціях. Аналіз цього показника допомагає зрозуміти, які галузі є найбільш перспективними для експорту. Розуміння динаміки торговельного сальдо дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо торговельної політики, спрямовані на зміцнення економіки та поліпшення позицій на міжнародному ринку. На рис. 2.9 наведено динаміку торговельного сальдо для досліджуваних країн.

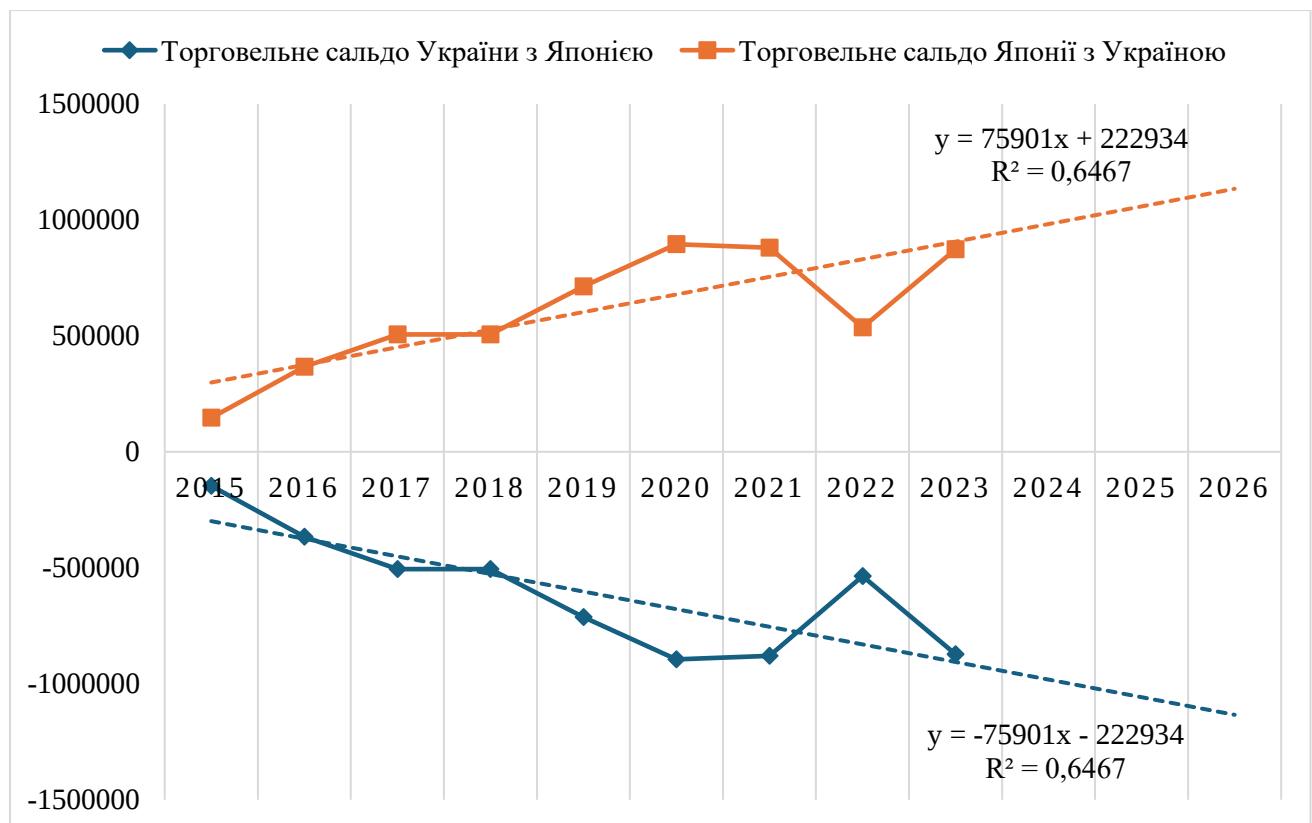

Рис. 2.9. Динаміка торговельного сальдо у зовнішньоторговельних відносинах України та Японії [54]

Як свідчать дані рис. 2.9, для Японії спостерігається позитивне сальдо, яке має тенденцію до зростання. Це підтверджується рівнянням тренду

$y=75901x+222934$ з коефіцієнтом детермінації $R^2=0,6467$, що вказує на помірну кореляцію. Така динаміка свідчить про зростання обсягів японського експорту в Україну, що перевищує обсяги імпорту з України. Це свідчить про стабільний попит України на японські товари, зокрема високотехнологічну продукцію та транспортні засоби. Для України, навпаки, торговельне сальдо є від'ємним і має тенденцію до зниження. Рівняння тренду $y=-75901x-222934$ з таким самим значенням коефіцієнта детермінації $R^2=0,6467$ показує, що дефіцит торговельного балансу України з Японією збільшується. Це вказує на те, що Україна імпортує значно більше товарів з Японії, ніж експортує, що створює постійне від'ємне сальдо. Така ситуація свідчить про залежність України від японських товарів, особливо в сферах, де Україна не має внутрішнього виробництва або де японські товари мають перевагу за якістю та технологічністю.

Дані рисунку демонструють асиметричність торговельних відносин між країнами, де Японія є нетто-експортером, а Україна – нетто-імпортером. Це підкреслює необхідність диверсифікації українського експорту та посилення конкурентоспроможності на японському ринку для зменшення дефіциту торговельного балансу.

Дослідження коефіцієнта покриття експортом імпорту є важливим інструментом для оцінки зовнішньоекономічної стійкості країни. Цей показник демонструє, наскільки обсяги експорту здатні покрити витрати на імпорт, що дозволяє оцінити рівень самодостатності економіки. Високий коефіцієнт покриття свідчить про те, що країна заробляє більше від експорту, ніж витрачає на імпорт, що сприяє позитивному торговельному балансу та зменшенню залежності від зовнішніх запозичень. Низький коефіцієнт, навпаки, вказує на дефіцит торговельного балансу, що створює додаткове навантаження на національну валюту і може підвищувати фінансові ризики. На рис. 2.10 наведено динаміка коефіцієнту покриття експортом імпорту для обох досліджуваних країн.

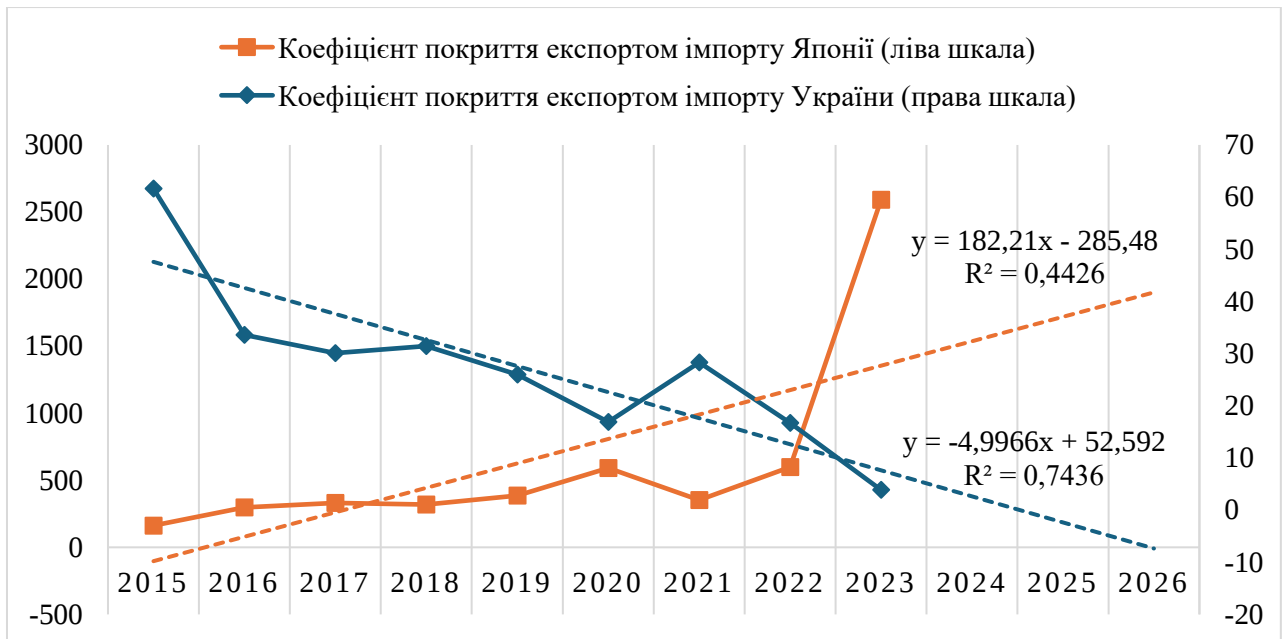

Рис. 2.10. Динаміка коефіцієнту покриття експортно імпорту України та Японії [54]

Як видно з рис. 2.10. коефіцієнт покриття експортом імпорту Японії демонструє поступове зростання протягом аналізованого періоду, що підтверджується рівнянням тренду $y = 182,21x - 285,48$ з коефіцієнтом детермінації $R^2 = 0,4426$. Це зростання свідчить про посилення позицій Японії у зовнішньоторговельних відносинах, де експорт поступово покриває витрати на імпорт у все більшій мірі. У 2023 році коефіцієнт покриття експортом імпорту Японії суттєво зріс, що вказує на збалансованіший торговельний баланс і зниження залежності від імпорту.

Для України, навпаки, спостерігається загальне зниження коефіцієнта покриття експортом імпорту, що підтверджується рівнянням тренду $y = -4,9966x + 52,592$ з коефіцієнтом детермінації $R^2 = 0,7436$. Це зниження означає, що український експорт дедалі менше покриває імпортні витрати, що веде до збільшення торговельного дефіциту. У 2023 році коефіцієнт опустився до найнижчого рівня за аналізований період, що свідчить про зростаючу залежність України від імпортних товарів та складнощі в досягненні балансу між експортом та імпортом.

Проаналізовані дані відображають протилежні ситуації, Японія поступово зміцнює свою зовнішньоторговельну позицію, тоді як Україна стикається з погіршенням балансу між експортом та імпортом. Така динаміка підкреслює необхідність для України збільшувати обсяги експорту або знижувати залежність від імпорту для досягнення більшої торговельної самодостатності.

Що стосується товарів, які за результатами досліджуваного періоду 2015-2023 рр. були лідерами за торговельним балансом України, ці дані наведено на рис. 2.11.

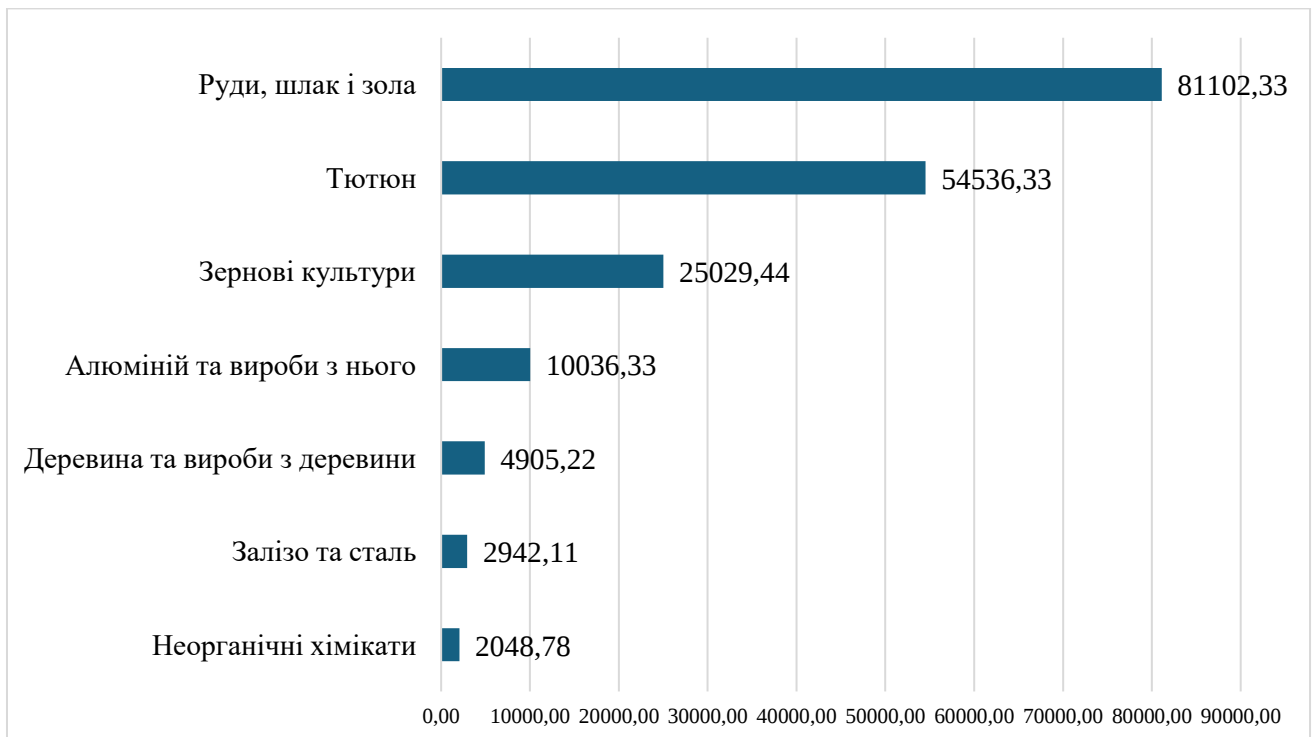

Рис. 2.11. Товари, які за результатами досліджуваного періоду 2015-2023 рр. були лідерами за торговельним балансом України [54]

Лідеруючу позицію займають руди 81102,33 тис. дол. США, що свідчить про значний попит на сировину з України, яку використовують для промислових потреб в Японії. Це підтверджує, що сировинні товари займають ключову позицію в експортній структурі України. Тютюн та тютюнові замінники займають другу позицію із показником 54536,33 тис. дол. США, що вказує на важливість цього продуктового сегмента для українського експорту. Ймовірно, це пов'язано зі стабільним попитом на тютюнові продукти на японському ринку. Зернові культури знаходяться на третьому місці з обсягом 25029,44 тис. дол.

США. Це відображає роль аграрного сектору в українському експорті, оскільки зернові культури користуються стійким попитом у Японії для задоволення внутрішніх потреб. Алюміній та вироби з нього займають четверте місце (10036,33 тис. дол. США), що вказує на значний інтерес до металургійної продукції з України. Наступні за обсягом товарні групи, такі як деревина та вироби з деревини (4905,22 тис. дол. США), залізо та сталь (2942,11 тис. дол. США), а також неорганічні хімікати (2048,78 тис. дол. США), демонструють важливість окремих галузей промислового та сировинного секторів у двосторонніх економічних відносинах.

Основні експортні позиції України в торгівлі з Японією залишаються сировинними та з низькою доданою вартістю, що потребує подальшої диверсифікації та інвестицій у продукцію з більшою доданою вартістю для зменшення залежності від волатильності світових сировинних ринків.

Перелік товарів, які за результатами досліджуваного періоду 2015-2023 рр. були лідерами за торговельним балансом Японії, ці дані наведено на рис. 2.12.

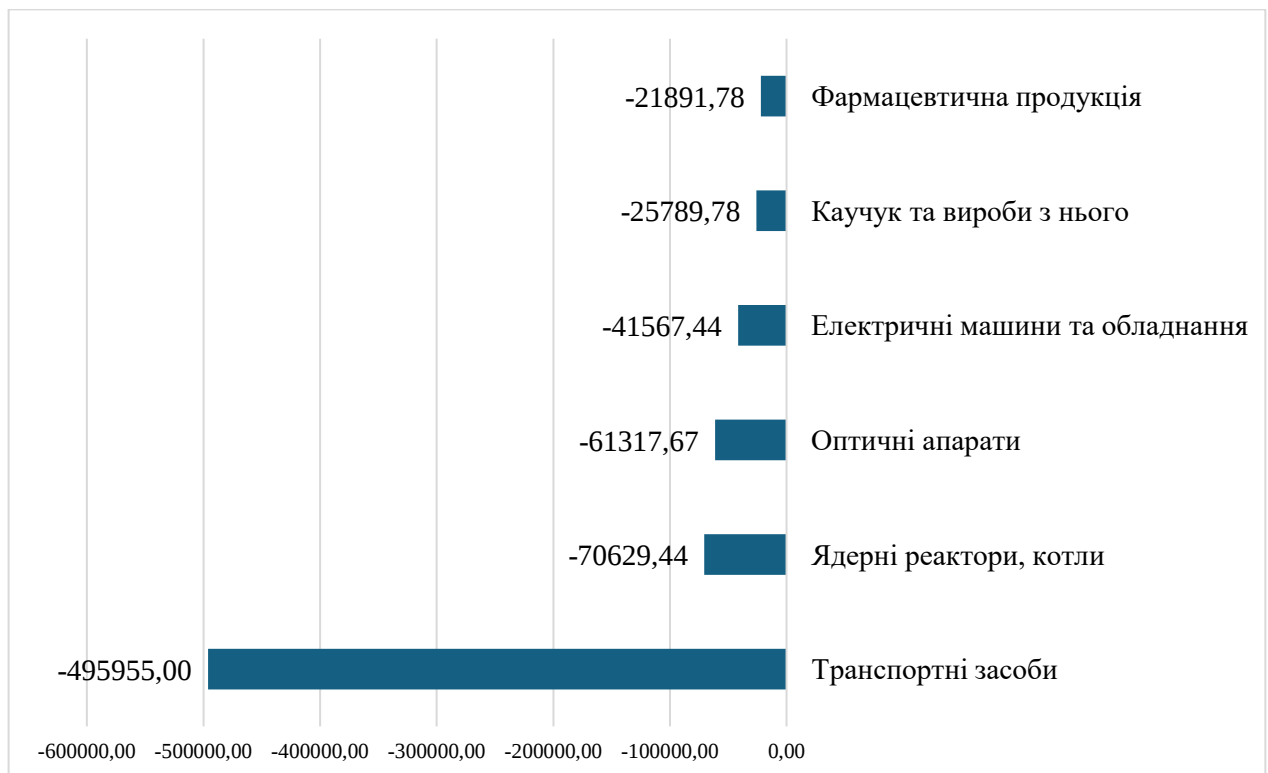

Рис. 2.12. Товари, які за результатами досліджуваного періоду 2015-2023 рр. були лідерами за торговельним балансом Японії [54]

Значні обсяги імпорту товарів, що перелічено в рис. 2.12, свідчать про високу залежність українського ринку від японської продукції, особливо у сфері високотехнологічних і промислових товарів.

На першому місці за обсягом торговельного балансу знаходяться транспортні засоби з показником -495955 тис. дол. США, що демонструє масштабний імпорт японських транспортних засобів в Україну. Такий великий обсяг імпорту свідчить про популярність і значний попит на японські автомобілі, які характеризуються високою якістю, надією та технологічним рівнем. Це вказує на важливість цього сегмента для українського ринку, де японські транспортні засоби займають значну частину.

Другий за обсягом дефіцитний товар – це ядерні реактори, котли та інші складні механізми, з дефіцитом у -70629,44 тис. дол. США. Ця продукція вимагає високих стандартів якості, і Україна імпортує такі товари з Японії, щоб забезпечити власні промислові потреби, зокрема у сферах енергетики та промислового виробництва.

Оптичні апарати займають третє місце за торговельним дефіцитом із показником -61317,67 тис. дол. США, що вказує на значний попит на медичне та науково-дослідне обладнання з Японії. Це свідчить про важливість даного сегменту в імпорті, оскільки українські медичні та наукові установи потребують високоякісного обладнання, яке Японія здатна забезпечити.

Електричні машини та обладнання також займають значне місце з торговельним дефіцитом у -41567,44 тис. дол. США. Ця продукція включає різноманітне електротехнічне обладнання, яке є необхідним для промислового та побутового використання в Україні, що підкреслює важливий внесок японської технології у розвиток промислової інфраструктури.

Каучук та вироби з нього (дефіцит -25789,78 тис. дол. США) та фармацевтична продукція (дефіцит -21891,78 тис. дол. США) також демонструють важливий імпорт з Японії, що відображає потребу України у високоякісних продуктах, які відповідають міжнародним стандартам.

Аналіз показує високу залежність України від японського імпорту в сферах високотехнологічного та промислового виробництва, що підкреслює важливість Японії як постачальника високоякісних та технологічно озброєних товарів для українського ринку.

Проведене дослідження вказує на необхідність зміцнення економічних відносин між Україною та Японією через оптимізацію експортно-імпоротної структури. SWOT-аналіз, що проведено в пп. 2.3 допоможе виявити сильні та слабкі сторони у відносинах між країнами, визначити можливості для розвитку та окреслити перспективні напрями, що сприятимуть зростанню торговельного обороту та підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на японському ринку.

2.3. SWOT-аналіз зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією

Проведення SWOT-аналізу є необхідним для глибокого розуміння торговельних відносин між країнами, оскільки він дозволяє оцінити як внутрішні фактори (сильні та слабкі сторони), так і зовнішні фактори (можливості та загрози), які впливають на економічну взаємодію. SWOT-аналіз дає можливість визначити ключові переваги, на яких можна базувати розвиток співробітництва, також виявити потенційні ризики та бар'єри, що можуть впливати на ефективність взаємовідносин. Завдяки цьому аналізу стає можливим формувати обґрунтовані стратегії для зміцнення позицій на ринку і визначення перспективних напрямів торговельного співробітництва.

В табл. 2.3 наведена SWOT-матриця, яка є 1 етапом в SWOT-аналізі.

Проаналізуємо докладно кожен з зазначених особливостей двосторонніх торговельних відносин.

Сильні сторони (**S1–S4**) підкреслюють основні переваги торговельних відносин між Україною та Японією та вказують на напрями, які можуть бути використані для подальшого зміцнення двосторонніх економічних зв'язків.

Таблиця 2.3

SWOT-матриця зовнішньоторговельних відносин України та Японії

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Високий попит на українські сировинні товари на японському ринку (руди, зернові культури, тютюн) Японія займає сильні позиції як постачальник високоякісної та технологічно розвиненої продукції (автомобілі, медичне та промислове обладнання) Стабільні, довгострокові економічні зв'язки між країнами, зокрема у сфері високих технологій та промислових товарів Потенціал для розширення аграрного експорту з України для задоволення внутрішніх потреб Японії	Висока залежність України від імпорту високотехнологічної продукції з Японії (транспортні засоби, електрообладнання) Низька частка продукції з високою доданою вартістю в українському експорті, що знижує конкурентоспроможність України на японському ринку Високий дефіцит торговельного балансу України з Японією, що сприяє зростанню зовнішньої залежності Нестабільність в обсягах українського експорту до Японії через зовнішні та внутрішні фактори
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Розширення асортименту українського експорту до Японії, зокрема продукції з більшою доданою вартістю. Залучення японських інвестицій для розвитку виробничих потужностей та технологій в Україні Можливість зменшення торговельного дефіциту шляхом диверсифікації експорту та підвищення його конкурентоздатності Розвиток внутрішнього виробництва високотехнологічної продукції в Україні для заміни частини імпортованих товарів	Коливання світових цін на сировину, що є основою українського експорту, може негативно вплинути на економічну стабільність Зростання конкуренції з боку інших країн-постачальників на японському ринку, що може ускладнити позицію України Геополітична нестабільність у регіоні впливає на обсяги торгівлі та зовнішньоторговельні відносини між країнами Залежність від імпорту японських товарів може створити додатковий тиск на національну валюту та економіку України

Складено автором

S1. Високий попит на українські сировинні товари на японському ринку (руди, зернові культури, тютюн). Україна є важливим постачальником сировинних товарів для японського ринку. Серед лідерів українського експорту до Японії знаходяться руди, шлак і зола, які становлять значну частку українського експорту, особливо в пікові періоди, такі як 2021 рік. Попит на українську сировину зумовлений високими промисловими потребами Японії, яка використовує ці ресурси в своїх технологічно розвинених галузях. Крім руд, Україна постачає зернові культури, які користуються стабільним попитом у Японії для задоволення внутрішніх продовольчих потреб, а також тютюнову

продукцію, яка має своє місце на японському ринку. Така структура експорту свідчить про сильні позиції України як надійного постачальника сировини для Японії.

S2. Японія займає сильні позиції як постачальник високоякісної та технологічно розвиненої продукції (автомобілі, медичне та промислове обладнання). Японія є одним із світових лідерів у виробництві високоякісної продукції, що має великий попит на українському ринку. У структурі імпорту до України основну частину займають японські транспортні засоби, зокрема автомобілі, які займають близько 61% від загального імпорту з Японії. Крім автомобілів, важливе місце в імпорті займають ядерні реактори, котли, машини та електротехнічне обладнання, які використовуються у промисловості, а також оптичне та медичне обладнання, яке необхідне для задоволення медичних та дослідницьких потреб України. Японська продукція відома своєю високою якістю та інноваційністю, що робить її конкурентною і забезпечує постійний попит на українському ринку.

S3. Стабільні, довгострокові економічні зв'язки між країнами, зокрема у сфері високих технологій та промислових товарів. Торговельні відносини між Україною та Японією мають тривалий і стабільний характер, що сприяє зміцненню економічних зв'язків. Україна є важливим постачальником сировинних ресурсів, що підтримує японське виробництво, тоді як Японія забезпечує Україну високоякісним обладнанням та транспортними засобами. Ця взаємодія створює стабільні торговельні відносини, в рамках яких країни можуть покладатися одна на одну у постачанні стратегічно важливих товарів. Крім того, стабільність у цих відносинах підкріплюється високим рівнем взаємної довіри і взаємодії у сфері високих технологій, що створює міцну основу для майбутнього співробітництва.

S4. Потенціал для розширення аграрного експорту з України для задоволення внутрішніх потреб Японії. Україна має великий аграрний потенціал, який відкриває можливості для розширення постачання агропродукції до Японії. Враховуючи попит на зернові культури, які стабільно експортуються в Японію,

існує потенціал для збільшення обсягів постачання інших видів сільськогосподарської продукції. Зважаючи на потребу Японії у продовольстві та обмеженість власних аграрних ресурсів, Україна може розширити свою присутність на японському ринку, розвиваючи експорт інших сільськогосподарських товарів. Це сприяє зміцненню позицій України як надійного аграрного постачальника для японського ринку та розширенню торговельного співробітництва між країнами.

Слабкі сторони (**W1– W4**) свідчать про основні виклики, які стоять перед Україною у зовнішньоторговельних відносинах з Японією, і вказують на необхідність диверсифікації експорту та підвищення конкурентоспроможності для зниження зовнішньої залежності та забезпечення більшої економічної стабільності.

W1. Висока залежність України від імпорту високотехнологічної продукції з Японії (транспортні засоби, електрообладнання). Україна значною мірою залежить від імпорту високотехнологічних товарів з Японії. Основну частку в структурі імпорту складають транспортні засоби, які становлять приблизно 61% від загального імпорту з Японії. Український ринок також активно споживає японське електрообладнання, медичну техніку та оптичні прилади, оскільки вітчизняне виробництво у цих сегментах є обмеженим. Така залежність може посилювати вразливість України до економічних змін у Японії або до можливих логістичних обмежень, що може вплинути на постачання критично важливих товарів.

W2. Низька частка продукції з високою доданою вартістю в українському експорті, що знижує конкурентоспроможність України на японському ринку. Український експорт до Японії переважно складається з сировинних товарів, таких як руди, зернові культури та тютюн. Ці товари мають низьку додану вартість, що значно знижує конкурентоспроможність України на японському ринку. Високий попит на продукти з доданою вартістю, наприклад на технологічно складну продукцію, віддає перевагу іншим постачальникам, тоді як українська експортна структура залишається обмеженою в сегменті інноваційної

продукції. Це обмежує можливості України для розширення своєї частки на японському ринку і робить її залежною від коливань цін на сировину.

W3. Високий дефіцит торговельного балансу України з Японією, що сприяє зростанню зовнішньої залежності. Торговельний баланс України з Японією характеризується значним дефіцитом. Японія експортує до України більше товарів, ніж імпортує, що призводить до від'ємного сальдо. Дефіцит торговельного балансу збільшує зовнішню залежність України та створює додатковий тиск на національну валюту. Це також означає, що Україна змушена покривати витрати на імпорт переважно за рахунок своїх експортних доходів з інших ринків, що може послаблювати її економічну стабільність і обмежувати можливості для інвестицій у власну промисловість.

W4. Нестабільність в обсягах українського експорту до Японії через зовнішні та внутрішні фактори. Обсяги українського експорту до Японії залишаються нестабільними, що пояснюється як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Політична ситуація, економічна нестабільність та коливання попиту на сировинні товари значною мірою впливають на український експорт. Ця нестабільність обмежує здатність України підтримувати постійний обсяг торговельних відносин із Японією, що робить експортну структуру вразливою до коливань світового ринку та внутрішньої економічної ситуації. В умовах нестабільного експорту Україна втрачає потенціал для планомірного розширення своєї присутності на японському ринку та для зміцнення довгострокових торговельних зв'язків.

Можливості (**O1– O4**) вказують на потенційні напрями розвитку, які можуть зміцнити позиції України в торгівлі з Японією, знизити дефіцит торговельного балансу та підвищити рівень економічної самостійності.

O1. Розширення асортименту українського експорту до Японії, зокрема продукції з більшою доданою вартістю. Український експорт до Японії в основному складається з сировинних товарів, руди, зернові культури та тютюнові вироби, які мають низьку додану вартість. Однак потенціал України для розширення асортименту експортної продукції залишається великим, особливо у

галузях харчової промисловості, переробки сировини та виробництва готових товарів. Розвиток експорту продукції з більшою доданою вартістю допоможе Україні краще конкурувати на японському ринку та зміцнить її економічні позиції. Наприклад, розвиток сегментів перероблених харчових продуктів або продукції аграрного сектору з високою доданою вартістю може сприяти збільшенню попиту на українські товари в Японії, що позитивно вплине на структуру експорту.

О2. Залучення японських інвестицій для розвитку виробничих потужностей та технологій в Україні. Японія є світовим лідером у сфері технологій і промислового розвитку, і її інвестиції можуть значно допомогти Україні у підвищенні технологічного рівня національної економіки. Залучення японських інвестицій дозволить Україні створювати нові робочі місця, підвищити рівень кваліфікації працівників та стимулювати розвиток високотехнологічних виробництв. Японські компанії можуть зацікавитися відкриттям виробничих потужностей в Україні, враховуючи доступність сировини та вигідне географічне розташування країни. Це також створить сприятливі умови для передачі технологій та сприятиме інтеграції України в глобальні виробничі ланцюги.

О3. Можливість зменшення торговельного дефіциту шляхом диверсифікації експорту та підвищення його конкурентоздатності. Україна має значний дефіцит торговельного балансу з Японією, що означає переважання імпорту над експортом. Диверсифікація експортної структури допоможе зменшити цей дефіцит та підвищити конкурентоздатність України. Розширення експортного асортименту, особливо продукції з високою доданою вартістю, може сприяти скороченню дефіциту торговельного балансу. Наприклад, виробництво та експорт продукції в агропереробному секторі або машинобудуванні можуть стати конкурентними перевагами на японському ринку, що сприятиме збільшенню українського експорту і зменшенню торговельного дефіциту.

О4. Розвиток внутрішнього виробництва високотехнологічної продукції в Україні для заміни частини імпортованих товарів. Висока залежність України від імпорту японської високотехнологічної продукції створює необхідність

розвивати власне виробництво таких товарів. Стимулювання внутрішнього виробництва, зокрема в галузях електроніки, медичного обладнання та транспортних засобів, дозволить Україні знизити свою залежність від імпорту. Це також може допомогти у створенні нових робочих місць, розвитку інноваційного сектору та підвищенні конкурентоздатності національної економіки. Налагодження власного виробництва сприятиме поступовому скороченню імпорту високотехнологічних товарів, а також відкриє можливості для їх експорту, включаючи ринок Японії.

Загрози (Т1– Т4) підкреслюють основні ризики, які можуть обмежити економічні можливості України у співпраці з Японією, а також показують необхідність диверсифікації структури експорту та зменшення зовнішньої залежності для забезпечення більшої стабільності у торговельних відносинах.

Т1. Коливання світових цін на сировину, що є основою українського експорту, може негативно вплинути на економічну стабільність. Український експорт до Японії переважно складається з сировинних товарів, таких як руди, зернові культури та тютюнова продукція. Оскільки ці товари мають низьку додану вартість, Україна значною мірою залежить від світових цін на сировину. Коливання цін на світових ринках може призвести до нестабільності експортних доходів і відповідно до коливань в економічному зростанні. Наприклад, зниження цін на руду та зерно може спричинити значне скорочення доходів від експорту, що послабить фінансову стійкість України та її здатність підтримувати стабільні торговельні відносини з Японією.

Т2. Зростання конкуренції з боку інших країн-постачальників на японському ринку, що може ускладнити позицію України. Японія є важливим ринком для багатьох країн, які також експортують сировину та аграрну продукцію, що робить український експорт вразливим до конкуренції. Інші країни, такі як Австралія, Канада та Бразилія, також постачають руди, зернові культури та інші товари на японський ринок, і часто мають доступ до дешевших логістичних рішень або кращих умов торгівлі. Це зростання конкуренції може

ускладнити позицію України, обмежуючи можливості для збільшення експорту або призводячи до зниження частки українських товарів на японському ринку.

Т3. Геополітична нестабільність у регіоні впливає на обсяги торгівлі та зовнішньоторговельні відносини між країнами. Геополітичні ризики, зокрема пов'язані з безпекою в регіоні, можуть впливати на стабільність зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією. Напруженість у політичному середовищі або збройні конфлікти ускладнюють логістичні маршрути та зменшити загальний обсяг торгівлі. Крім того, такі фактори можуть змусити японські компанії та інвесторів бути більш обережними щодо співпраці з Україною, що негативно вплине на економічне співробітництво та обсяги торгівлі між країнами.

Т4. Залежність від імпорту японських товарів може створити додатковий тиск на національну валюту та економіку України. Україна імпортує значний обсяг високотехнологічних товарів з Японії, включаючи транспортні засоби, електрообладнання та медичні прилади. Така залежність від імпорту створює тиск на платіжний баланс країни та національну валюту, оскільки імпорт перевищує обсяги експорту до Японії. Це може призвести до послаблення національної валюти, що зробить імпорт ще дорожчим для України та створить додатковий тиск на економіку. Залежність від японських товарів також знижує самостійність країни в критичних галузях, таких як промислове обладнання та медичні технології.

Другий етап проведення SWOT-аналізу – це проведення бальної оцінки, яка дозволяє визначити найбільш критичні аспекти SWOT-аналізу, на які варто звернути увагу для стратегічного планування торговельних відносин між Україною та Японією.

Для оцінки кожної складової SWOT-аналізу використано шкалу від 1 до 5, де: 1 – найнижча значимість або загроза; 5 – найвища значимість або загроза. Результати оцінювання наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Бальна оцінка складових SWOT-аналізу

Складова	Бал	Пояснення
S1	4	Попит на руду, зернові та тютюнові товари залишається стабільно високим, що створює надійну основу для українського експорту до Японії. Однак обмеження на продукцію з низькою доданою вартістю не дозволяють поставити вищу оцінку, тому що ці товари залежать від коливань світових цін.
S2	5	Японська продукція є надзвичайно конкурентоспроможною та затребуваною на українському ринку. Це ключовий фактор, що сприяє постійному попиту на імпорт японських товарів в Україні, зокрема автомобілів і промислового обладнання.
S3	4	Торговельні відносини між Україною та Японією мають тривалий характер, а взаємна довіра між країнами сприяє зміцненню економічних зв'язків. Однак загальна обмеженість українського експорту продукції з високою доданою вартістю обмежує зростання цих відносин.
S4	3	Хоча потенціал для аграрного експорту є, конкуренція на японському ринку та залежність від світових цін на аграрну продукцію обмежують його значимість. Це важлива можливість, але вона потребує активної диверсифікації та підтримки.
W1	5	Україна значною мірою залежить від імпорту японських високотехнологічних товарів, що створює тиск на національну економіку та валюту. Це критична слабка сторона, яка потребує значних зусиль для подолання
W2	4	Така структура експорту знижує конкурентоспроможність України на японському ринку та робить економіку більш вразливою до коливань цін на сировину. Хоча це значна проблема, можливості для її подолання є
W3	5	Великий дефіцит у торгівлі з Японією свідчить про сильну залежність України від імпорту, що має тривалий негативний вплив на економіку. Подолання цього дефіциту є важливою стратегією для забезпечення економічної стабільності
W3	3	Хоча нестабільність експорту є проблемою, її значимість є помірною, оскільки український експорт залишається стабільним у ключових секторах. Водночас зміни на світових ринках і політичні фактори можуть посилити цю нестабільність
O1	4	Це значна можливість, яка може сприяти збільшенню частки українських товарів з доданою вартістю на японському ринку. Проте реалізація цієї можливості потребує інвестицій та часу
O2	5	Інвестиції з Японії здатні позитивно вплинути на економічний розвиток України, підвищуючи її технологічний рівень і продуктивність. Це ключова можливість, яка може значно зміцнити економіку України
O3	4	Диверсифікація експорту сприятиме зменшенню залежності України від сировинних товарів і покращенню балансу у торгівлі з Японією. Це важлива стратегія, яка може значно покращити ситуацію на ринку
O4	4	Розвиток технологічного виробництва дозволить Україні зменшити імпорт та створити нові робочі місця. Хоча ця можливість є перспективною, її реалізація вимагає значних ресурсів та часу
T1	4	Оскільки основний експорт України до Японії складається з сировинних товарів, коливання світових цін може негативно вплинути на економічну стабільність. Це важлива загроза, яка є постійною для економіки України

T2	4	Конкуренція з боку таких країн, як Австралія та Бразилія, ускладнює позицію України на японському ринку, особливо в секторі сировинних товарів. Це суттєва загроза, яка може вплинути на обсяги експорту
T3	5	Політична нестабільність у регіоні впливає на логістику, обсяги торгівлі та рівень іноземних інвестицій, що робить її критичною загрозою для України. Геополітичні ризики можуть рушити торговельні відносини та скоротити обсяги торгівлі
T4	5	Сильна залежність від японського імпорту створює значний тиск на національну валюту та економіку України. Ця загроза має довгостроковий негативний вплив і може погіршити економічну ситуацію в умовах валютної нестабільності

Складено автором

Третій етап SWOT-аналізу дозволив виокремити стратегії, які на основі підсилення сильних сторін та нівелювання слабких сторін підсилюють можливості та зменшують потенційні загрози, табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Матриця стратегій для SWOT-аналізу зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією

	Можливості	Загрози
Сильні сторони	Стратегії «Сила + Можливості»	Стратегії «Сила + Загроза»
1. Розширення асортименту українського експорту до Японії з доданою вартістю	1.1. Розширення експорту продукції з доданою вартістю для підвищення конкурентоздатності та зниження торговельного дефіциту	1.2. Закріплення ролі України як надійного аграрного постачальника, щоб стабілізувати експорт у випадку коливань світових цін
2. Японські інвестиції в українські виробничі потужності	2.1. Створення сприятливих умов для японських інвестицій у високотехнологічні галузі для скорочення залежності від імпорту	2.2. Залучення японських інвестицій для розвитку нових виробничих секторів, щоб зменшити вплив конкуренції та підвищити самостійність
Слабкі сторони	Стратегії «Слабкість + Можливості»	Стратегії «Слабкість + Загроза»
1. Диверсифікація структури експорту для зменшення залежності від сировини	3.1. Диверсифікація експорту для збільшення частки продукції з доданою вартістю і зниження дефіциту торговельного балансу	3.2. Розвиток внутрішнього виробництва, щоб зменшити залежність від японського імпорту високотехнологічної продукції
2. Розвиток внутрішнього виробництва високотехнологічної	4.1. Інвестування у внутрішнє виробництво для заміщення імпорту з Японії і	4.2. Впровадження нових технологій для створення продукції, що допоможе конкурувати з іншими

продукції для заміщення імпорту	посилення економічної незалежності	постачальниками на японському ринку
---------------------------------	------------------------------------	-------------------------------------

Складено автором

Така матриця дозволяє чітко побачити, як Україна може максимізувати свої можливості і мінімізувати ризики у відносинах з Японією, використовуючи як свої сильні сторони, так і працюючи над подоланням слабких сторін.

Четвертий етап SWOT-аналізу – розрахувати кожен з запропонованих стратегій за формулою.

$$\text{Загальна оцінка стратегії} = (\text{Сума балів за сильні сторони} + \text{Сума балів за можливості}) - (\text{Сума балів за слабкі сторони} + \text{Сума балів за загрози}).$$

Результати проведених розрахунків на кожною з 8 стратегій наведено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Оцінка виокремлених стратегій

Стратегія	S	W	O	T	Загальна оцінка
1.1.	8 (високий попит на українські товари + стабільні економічні зв'язки)	9 (розширення асортименту + зменшення дефіциту)	9 (низька частка продукції з доданою вартістю + високий дефіцит)	8 (коливання світових цін + конкуренція з іншими постачальниками)	$(8 + 8) - (9 + 8) = -1$
1.2.	9 (японська якість продукції + стабільні економічні зв'язки)	9 (залучення інвестицій + розвиток внутрішнього виробництва)	5 (залежність від імпорту)	10 (геополітична нестабільність + залежність від японського імпорту)	$(9 + 9) - (5 + 10) = 3$
2.1.	8 (високий попит + стабільні зв'язки)	8 (коливання цін + конкуренція)	9 (низька частка продукції з доданою вартістю - 4 + високий дефіцит торговельного балансу - 5)	8 (розширення асортименту - 4 + зменшення торговельного дефіциту - 4)	$(8 + 8) - (9 + 8) = -1$
2.2.	9 (японська якість та технологічність продукції - 5 + стабільні економічні зв'язки - 4)	10 (геополітична нестабільність - 5 + залежність від японського імпорту - 5)	5 (залежність України від імпорту високотехнологічної продукції - 5)	9 (залучення інвестицій - 5 + розвиток внутрішнього виробництва - 4)	$(9 + 9) - (5 + 10) = 3$

3.1.	8 (високий попит на українські товари - 4 + стабільні економічні зв'язки - 4)	8 (розширення асортименту - 4 + зменшення торговельного дефіциту - 4)	9 (низька частка продукції з доданою вартістю - 4 + високий дефіцит торговельного балансу - 5)	8 (коливання світових цін - 4 + конкуренція з іншими постачальниками - 4)	$(8 + 8) - (9 + 8) = -1$
3.2.	9 (японська якість та технологічність продукції - 5 + стабільні економічні зв'язки - 4)	9 (залучення інвестицій - 5 + розвиток внутрішнього виробництва - 4)	(залежність від імпорту високотехнологічної продукції - 5)	10 (геополітична нестабільність - 5 + залежність від японського імпорту - 5)	$(9 + 9) - (5 + 10) = 3$
4.1.	8 (високий попит на українські товари - 4 + стабільні економічні зв'язки - 4)	8 (розширення асортименту - 4 + розвиток внутрішнього виробництва - 4)	9 (низька частка продукції з доданою вартістю - 4 + високий дефіцит торговельного балансу - 5)	8 (коливання світових цін - 4 + конкуренція з іншими постачальниками - 4)	$(8 + 8) - (9 + 8) = -1$
4.2.	8 (високий попит на українські товари - 4 + стабільні економічні зв'язки - 4)	8 (розширення асортименту - 4 + розвиток внутрішнього виробництва - 4)	9 (низька частка продукції з доданою вартістю - 4 + високий дефіцит торговельного балансу - 5)	8 (коливання світових цін - 4 + конкуренція з іншими постачальниками - 4)	$(8 + 8) - (9 + 8) = -1$

Розраховано автором

Найкращими стратегіями з оцінкою 3 виявились три стратегії:

2.1. Залучення японських інвестицій у високотехнологічні галузі.

2.2. Залучення японських інвестицій для розвитку нових секторів і зниження конкуренції.

3.2. Розвиток внутрішнього виробництва для зниження імпортозалежності.

Ці стратегії отримали найвищу оцінку та можуть забезпечити довгострокові позитивні результати, знижуючи імпортозалежність України, підвищуючи рівень технологій та зміцнюючи економічні зв'язки з Японією.

Стратегічний розвиток зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією потребує орієнтації на виявлення та використання компаративних переваг кожної з країн, що дозволить досягти збалансованості у торгівлі та закласти основу для довгострокового співробітництва, яке враховує економічні інтереси обох сторін.

Висновки до другого розділу

1. Проаналізовано інституційні передумови зовнішньоторговельних відносин України та Японії. Інституційні передумови зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією демонструють високий рівень співпраці, яка охоплює широке коло економічних, культурних, наукових, інфраструктурних та оборонних аспектів. Порівняльний аналіз макроекономічних показників підтверджує різний рівень економічного розвитку обох країн, проте також підкреслює важливість стратегічного партнерства, в якому Японія виступає як стабільний інвестор та надійний партнер України. Договори, підписані між країнами, створюють нормативно-правову основу, яка сприяє залученню інвестицій, впровадженню інновацій, розвитку інфраструктури та наданню гуманітарної допомоги. Ця основа дозволяє Україні використовувати досвід і технології Японії, сприяючи її сталому розвитку та інтеграції в глобальні економічні процеси.

2. Досліджено динаміку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією. На основі проведеного дослідження експортних потоків з України до Японії можна зробити висновок, що український експорт до Японії демонструє тенденцію до зниження. Основу експорту складають сировинні товари, такі як руди, зернові культури та тютюн, що відображає низький рівень доданої вартості в українській експортній структурі. Водночас нестабільність обсягів експорту та коливання попиту на українську продукцію вказують на обмежену конкурентоспроможність українських товарів на японському ринку, що вимагає пошуку нових ринкових можливостей та диверсифікації експортного портфеля.

Аналіз імпортних потоків до України з Японії показав стабільний попит на японську високотехнологічну продукцію, зокрема транспортні засоби, машини, обладнання та хімічну продукцію. Японія займає значну частку в загальному імпорті України, що підкреслює залежність української промисловості від японських товарів. Незважаючи на загальну тенденцію до зростання імпорту, геополітична ситуація та зовнішні фактори спричинили певні коливання обсягів імпорту у 2022 році, проте вже у 2023 році відбулося часткове відновлення. Така

структура імпорту свідчить про високу якість та інноваційність японських товарів, які залишаються важливими для українського ринку.

Коефіцієнт покриття експортом імпорту України продовжує знижуватись, що вказує на зростання залежності від імпорту та нестачу ресурсів для покриття імпортних витрат за рахунок експорту. Для Японії ж спостерігається протилежна тенденція: позитивне сальдо та зростаючий коефіцієнт покриття свідчать про успішну зовнішньоекономічну стратегію та здатність експорту покривати імпортні витрати, що сприяє зниженню фінансових ризиків та зміцненню економічної позиції країни.

3. Проведено SWOT-аналіз зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією, який довів, що між країнами існують суттєві економічні взаємозалежності, які мають потенціал для розвитку і посилення. Серед основних сильних сторін було відзначено стабільний попит на українські сировинні товари на японському ринку, зокрема на руди, зернові культури та тютюн, а також сильні позиції Японії як постачальника високоякісної та технологічно розвиненої продукції, що користується стабільним попитом в Україні. Це забезпечує основу для економічної взаємодії між країнами, особливо в контексті аграрного і промислового співробітництва. Однак високий дефіцит торговельного балансу України з Японією, залежність від японського імпорту високотехнологічної продукції та нестабільність в експортних обсягах створюють ризики для української економіки, які потребують розв'язання.

Потенціал розвитку українсько-японських відносин лежить у диверсифікації експорту України з акцентом на продукцію з високою доданою вартістю та у залученні японських інвестицій для створення високотехнологічних виробництв в Україні. Це дасть змогу Україні знизити свою залежність від імпорту японської продукції, підвищити конкурентоздатність на японському ринку та розширити експортний асортимент. Водночас загрози, пов'язані з коливанням світових цін на сировину, зростанням конкуренції на японському ринку та геополітичною нестабільністю, підкреслюють важливість стратегії диверсифікації та внутрішнього розвитку для досягнення економічної стійкості.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ

3.1. Багатофакторна модель розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією

Розрахунок компаративних переваг у торгівлі між Україною та Японією має важливе значення для розвитку торговельного співробітництва, оскільки він дозволяє визначити найбільш конкурентні групи товарів, які здатні забезпечити обом країнам вигідніші позиції на міжнародному ринку. Виявлення таких товарів допомагає не тільки оптимізувати структуру торгівлі, а й створює основу для більш обґрунтованого формування стратегічних напрямів активізації двосторонніх відносин. Завдяки компаративному аналізу стає можливим адаптувати зовнішньоекономічну політику обох країн, спрямувати інвестиції та зусилля на підтримку перспективних галузей, що забезпечить економічне зростання і розширення торговельних можливостей між Україною та Японією.

В табл. 3.1 наведено дані щодо обсягів експорту з України до Японії в даниміці за 21 товарним розділом.

Таблиця 3.1

Динаміка експортних потоків з України до Японії, тис. дол. США

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Товарний розділ 1	602	920	1214	1123	1065	6055	8005	7678	793
Товарний розділ 2	96667	36646	19030	34757	183	187	25882	487	12756
Товарний розділ 3	0	42	317	627	1940	6479	4912	1140	366
Товарний розділ 4	57570	45834	65229	76227	78902	88763	85756	18630	1009
Товарний розділ 5	55028	78730	104264	97327	139724	49019	148290	54837	3291
Товарний розділ 6	1672	3265	2614	5915	5392	7007	10163	8567	4959
Товарний розділ 7	67	96	225	57	191	65	425	301	199
Товарний розділ 8	0	1	5	4	31	91	146	157	133
Товарний розділ 9	45	68	22	878	4312	4519	23502	8892	2017
Товарний розділ 10	1	7	3	8	13	23	19	18	16
Товарний розділ 11	99	470	767	587	794	720	660	313	593
Товарний розділ 12	0	11	6	1	21	31	11	0	3
Товарний розділ 13	203	138	157	129	126	52	27	137	38

Товарний розділ 14	17	2	1	0	1	17	0	1	3
Товарний розділ 15	21654	16788	21780	11914	13906	15754	35122	4204	7474
Товарний розділ 16	1295	1438	1352	1444	2263	1667	3035	1296	472
Товарний розділ 17	8	27	57	23	187	94	57	28	0
Товарний розділ 18	196	338	435	382	352	344	355	299	385
Товарний розділ 19	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Товарний розділ 20	442	417	449	460	539	835	873	817	536
Товарний розділ 21	0	0	0	1	0	0	2	0	7
Загальний	235568	185239	217927	231866	249944	181725	347242	107804	35050

Систематизовано автором за [54]

В табл. 3.2 наведено дані щодо обсягів імпорту до України з Японії в даниміці за 21 товарним розділом.

Таблиця 3.2

Динаміка імпортних потоків до України з Японії, тис. дол. США

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Товарний розділ 1	60	5	182	163	144	106	65	10	36
Товарний розділ 2	63	94	103	158	241	454	743	177	336
Товарний розділ 3	7	49	65	33	28	52	41	10	5
Товарний розділ 4	1009	805	909	1230	1835	2065	3230	1304	2100
Товарний розділ 5	7431	4117	7185	9465	13449	1574	2453	976	1770
Товарний розділ 6	27040	33605	30357	32730	41990	69965	78452	42361	47117
Товарний розділ 7	19654	20872	32811	33308	42045	45734	47312	25711	25482
Товарний розділ 8	34	48	91	38	54	93	121	73	47
Товарний розділ 9	0	3	6	6	17	13	21	13	8
Товарний розділ 10	902	905	1094	1028	1059	1005	912	628	1513
Товарний розділ 11	23778	25194	15612	20428	18152	17558	15891	13339	12634
Товарний розділ 12	26	11	10	21	32	39	69	50	113
Товарний розділ 13	1497	2075	3737	3212	3733	3776	5572	2606	2510
Товарний розділ 14	12	19	155	297	327	110	7	2	4
Товарний розділ 15	10399	13200	14366	21388	18831	16702	14337	8256	8428
Товарний розділ 16	79656	108280	124467	132301	126844	117601	140302	77293	117290
Товарний розділ 17	182456	301188	426372	418953	627220	698555	797369	404940	611413
Товарний розділ 18	22280	35134	58749	54858	57837	88887	109286	61267	70782
Товарний розділ 19	0	0	0	0	0	0	0	0	55
Товарний розділ 20	5723	6206	7196	7764	9021	12158	11028	5238	6616
Товарний розділ 21	215	34	41	48	38	45	97	84	0
Загальний	382246	551848	723506	737434	962896	1076489	1227310	644340	908259

Систематизовано автором за [54]

За наведеними даними та методикою розрахунку компаративних переваг, описану в пп. 1.3 розраховано компаративні переваги України у зовнішній торгівлі з Японією, табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Компаративні переваги України у зовнішній торгівлі з Японією

Товарні розділи	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	16,28	548,16	22,15	21,91	28,49	338,38	435,28	4589,1 1	570,81
2	2489,8 0	1161,4 1	613,38	699,63	2,93	2,44	123,12	16,45	983,78
3	0,00	2,55	16,19	60,43	266,92	738,07	423,44	681,37	1896,8 5
4	92,58	169,62	238,24	197,10	165,65	254,63	93,84	85,39	12,45
5	12,02	56,97	48,18	32,70	40,02	184,48	213,67	335,82	48,18
6	0,10	0,29	0,29	0,57	0,49	0,59	0,46	1,21	2,73
7	0,01	0,01	0,02	0,01	0,02	0,01	0,03	0,07	0,20
8	0,00	0,06	0,18	0,33	2,21	5,80	4,26	12,85	73,33
9	0,00	67,53	12,17	465,40	977,16	2059,1 8	3955,5 6	4088,2 4	6533,3 8
10	0,00	0,02	0,01	0,02	0,05	0,14	0,07	0,17	0,27
11	0,01	0,06	0,16	0,09	0,17	0,24	0,15	0,14	1,22
12	0,00	2,98	1,99	0,15	2,53	4,71	0,56	0,00	0,69
13	0,22	0,20	0,14	0,13	0,13	0,08	0,02	0,31	0,39
14	2,30	0,31	0,02	0,00	0,01	0,92	0,00	2,99	19,43
15	3,38	3,79	5,03	1,77	2,84	5,59	8,66	3,04	22,98
16	0,03	0,04	0,04	0,03	0,07	0,08	0,08	0,10	0,10
17	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
18	0,01	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,01	0,03	0,14
19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20	0,13	0,20	0,21	0,19	0,23	0,41	0,28	0,93	2,10
21	0,00	0,00	0,00	0,07	0,00	0,00	0,07	0,00	0,00

Розраховано автором

Отримані результати за період 2015-2023 рр. дозволяє зробити висновки про стабільність попиту на українські товари та перспективи зміцнення цих позицій.

Основну частку українського експорту до Японії становлять руди, шлак і зола, які з року в рік залишаються лідерами за обсягами поставок. У 2023 році їх перевага сягнула 6533,38, що вказує на високу зацікавленість Японії в цих ресурсах для промислових потреб. Стабільність цього попиту підкреслює

важливість цього товарного розділу як компаративної переваги для України у торгівлі з Японією. Високий попит на руду та шлак свідчить про те, що Україна є надійним постачальником сировини, яка необхідна для японських виробничих галузей, зокрема в металургії та важкій промисловості.

Зернові культури (товарний розділ 2) також відіграють значну роль в експорті України до Японії. Хоча за останні роки спостерігалися коливання в перевазі цього товару, у 2023 році вона досягла 983,78. Цей показник свідчить про важливість українських зернових культур для продовольчого забезпечення Японії. Зерно є одним із основних продуктів аграрного експорту України, і його присутність на японському ринку демонструє конкурентні позиції України у цьому секторі. Враховуючи потребу Японії у стабільному постачанні продовольства, українські зернові можуть стати ще більш значущими у торговельному співробітництві між країнами.

Тютюн (товарний розділ 3) – ще одна товарна група, яка має компаративну перевагу у структурі українського експорту до Японії. В останні роки його компаративна перевага значно зросла, досягнувши у 2023 році 1896,85. Цей показник свідчить про інтерес японського ринку до української тютюнової продукції, що може бути пов'язано з її якістю та ціною. Стабільний попит на тютюн дозволяє Україні закріпити свої позиції у цьому сегменті та продовжувати розвивати експорт, орієнтуючись на зростаючі потреби японських споживачів.

Інші товарні розділи, такі як деревина та вироби з деревини (товарний розділ 8) і неорганічні хімікати (товарний розділ 6), хоча й займають меншу частку в експорті, також мають потенціал для зміцнення позицій на японському ринку. Обсяг експорту деревини зріс до 73,33 дол. у 2023 році, що свідчить про зростання інтересу до цієї продукції з боку Японії. Неорганічні хімікати демонструють тенденцію до стабільного попиту, що дозволяє Україні закріпити позиції у цьому сегменті й надалі диверсифікувати структуру експорту.

Компаративні переваги України у торгівлі з Японією формуються навколо сировинних товарів, які користуються стабільним попитом. Руди, зернові культури та тютюн залишаються основою українського експорту, що вказує на

можливість для України посилити свої позиції на японському ринку. Водночас зростаючий інтерес до деревини та неорганічних хімікатів свідчить про перспективи для подальшого розвитку співробітництва.

Для більш обґрунтованого висновку на рис. 3.1 наведено візуалізацію результату визначення компаративних переваг за період 2015-2023 рр.

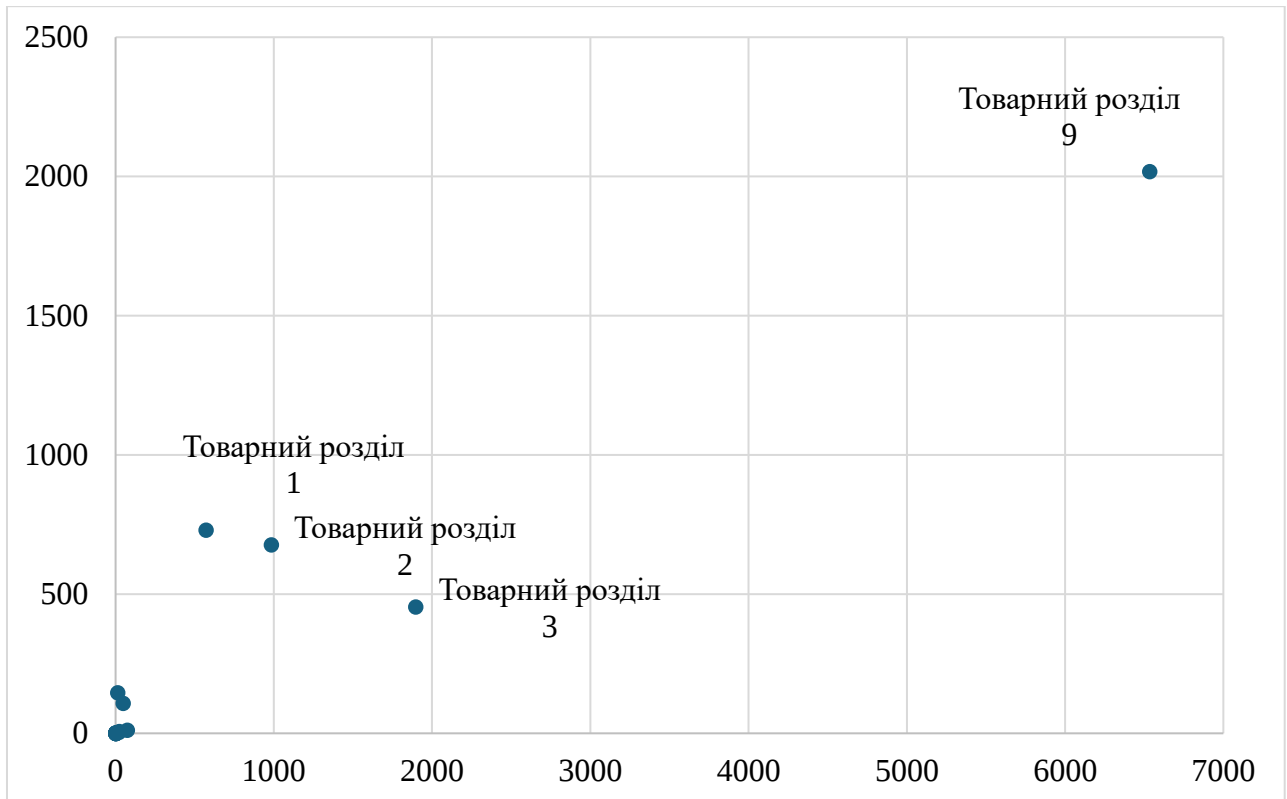

Рис. 3.1. Найбільш компаративні товарні групи України у зовнішній торгівлі з Японією [розраховано автором]

Відповідно, найбільш значущою товарною групою є Товарний розділ 9 (руди, шлак і зола), яка займає лідируючу позицію як за обсягами експорту, так і за компаративними перевагами. Ця група має найвищий показник, що свідчить про стабільний попит на українську руду на японському ринку. Також значні компаративні переваги мають Товарний розділ 1 (продукція аграрного сектору) і Товарний розділ 2 (зернові культури), які є важливими для забезпечення продовольчих потреб Японії. Товарний розділ 3 (тютюн) також має компаративну перевагу, хоча й не настільки виражену, як попередні групи, але все ж залишається конкурентоспроможним на японському ринку.

Таким чином, ці товарні групи відзначаються найвищими компаративними перевагами для України у торгівлі з Японією, що робить їх стратегічно важливими для подальшого розвитку двосторонніх торговельних відносин.

Аналогічно проаналізуємо компаративні переваги Японії у зовнішній торгівлі з Україною, табл. 3.4

Таблиця 3.4

Компаративні переваги Японії у зовнішній торгівлі з Україною

Товарні розділи	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	0,06	0,00	0,05	0,05	0,04	0,00	0,00	0,00	0,00
2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,34	0,41	0,01	0,06	0,00
3	0,00	0,39	0,06	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4	0,01	0,01	0,00	0,01	0,01	0,00	0,01	0,01	0,08
5	0,08	0,02	0,02	0,03	0,02	0,01	0,00	0,00	0,02
6	9,97	3,45	3,50	1,74	2,02	1,69	2,18	0,83	0,37
7	180,78	72,98	43,92	183,73	57,14	118,78	31,50	14,29	4,94
8	0,00	16,11	5,48	2,99	0,45	0,17	0,23	0,08	0,01
9	0,00	0,01	0,08	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
10	555,88	43,40	109,84	40,40	21,15	7,38	13,58	5,84	3,65
11	148,02	17,99	6,13	10,94	5,93	4,12	6,81	7,13	0,82
12	0,00	0,34	0,50	6,60	0,40	0,21	1,77	0,00	1,45
13	4,54	5,05	7,17	7,83	7,69	12,26	58,39	3,18	2,55
14	0,44	3,19	46,69	0,00	84,88	1,09	0,00	0,33	0,05
15	0,30	0,26	0,20	0,56	0,35	0,18	0,12	0,33	0,04
16	37,91	25,28	27,73	28,81	14,55	11,91	13,08	9,98	9,59
17	14055,34	3744,44	2253,11	5727,32	870,65	1254,52	3957,88	2419,65	0,00
18	70,05	34,89	40,68	45,15	42,65	43,62	87,10	34,28	7,09
19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20	7,98	5,00	4,83	5,31	4,34	2,46	3,57	1,07	0,48
21	0,00	0,00	0,00	15,09	0,00	0,00	13,72	0,00	0,00

Розраховано автором

Аналіз компаративних переваг Японії у зовнішній торгівлі з Україною на основі середніх показників за період 2015-2023 рр. свідчить про наявність кількох стратегічно важливих товарних розділів, де Японія демонструє суттєву конкурентну перевагу.

Однією з найсильніших компаративних переваг є Товарний розділ 17 (транспортні засоби), який показує стабільно високі показники за всі роки. Це

свідчить про конкурентну перевагу японських автомобілів та іншої транспортної техніки, яка має великий попит на українському ринку. Присутність японських брендів у цьому сегменті робить транспортні засоби важливим компонентом зовнішньоторговельних відносин між країнами.

Другим за значенням є Товарний розділ 16 (електричні машини та обладнання), який також має високі компаративні переваги. Японська електроніка та електротехніка відомі своєю якістю і технологічністю, що забезпечує їм стійкий попит в Україні.

Товарний розділ 7 (пластмаси та вироби з них) демонструє значні компаративні переваги, особливо в перші роки аналізованого періоду. Японські полімери та пластмаси використовуються в багатьох галузях, таких як будівництво та виробництво, що робить їх важливим експортним продуктом.

Товарний розділ 18 (оптичні, фотографічні, кінематографічні, вимірювальні, контрольні та точні інструменти) також має стійкі показники компаративних переваг, що підкреслює конкурентоспроможність японської продукції в точних технологіях, таких як оптичне та вимірювальне обладнання, яке знаходить попит у медичних і дослідницьких секторах України.

Щодо Товарного розділу 10 (маса з деревини, папір, картон та вироби з них), хоча цей розділ не є домінуючим, він демонструє певний рівень компаративної переваги. Це може свідчити про попит на японські високоякісні вироби з паперу та картону, що знаходять застосування в різних промислових і споживчих сферах.

Компаративні переваги Японії у торгівлі з Україною зосереджені переважно в сферах транспортних засобів, електричних машин, пластмас і виробів з них, а також точного обладнання та оптичних приладів.

Для більш обґрунтованого висновку на рис. 3.2 наведено візуалізацію результату визначення компаративних переваг за період 2015-2023 рр.

Дані рис. 3.2, що базується на середніх значеннях коефіцієнту компаративних переваг за 2015-2023 рр. доводить, що Японія має найбільші переваги у зовнішній торгівлі з Україною в таких товарних розділах, як транспортні засоби (Товарний розділ 17), маса з деревини та вироби з

целюлозних матеріалів (Товарний розділ 10), пластмаси та вироби з них (Товарний розділ 7), оптичне та точне обладнання (Товарний розділ 18), а також електричні машини та обладнання (Товарний розділ 16).

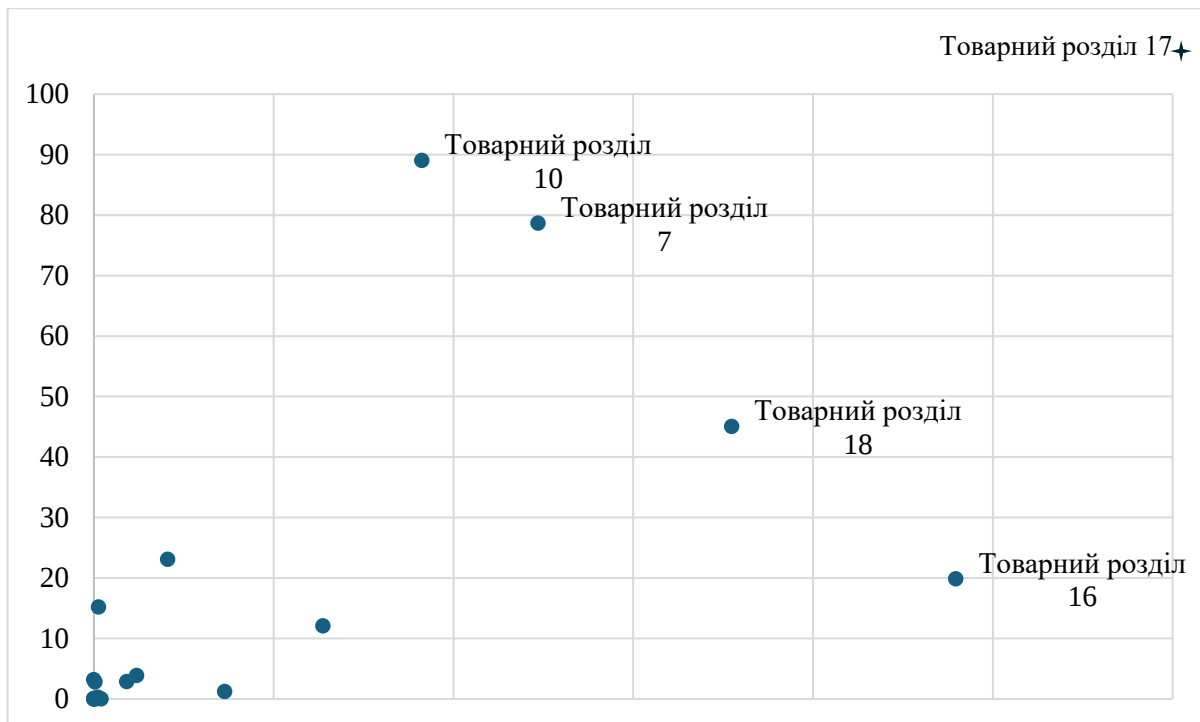

Рис. 3.2. Найбільш компаративні товарні групи Японії у зовнішній торгівлі з Україною [розраховано автором]

Висока якість та інноваційність цих товарів забезпечують їм значний попит на українському ринку, дозволяючи Японії ефективно конкурувати в цих сегментах і підтримувати стабільні торговельні відносини з Україною.

Побудова кореляційно-регресійної моделі, що враховує вплив найбільш конкурентоспроможних товарних груп на ВВП обох країн, є важливим інструментом для глибшого розуміння економічних взаємозв'язків між Україною та Японією. Такий аналіз дозволяє виявити, які саме товарні категорії сприяють зростанню економіки кожної з країн та визначити пріоритетні напрямки для поглиблення торговельного співробітництва. Модель також допомагає оцінити, які галузі мають найбільший потенціал для розвитку та які товарні групи можуть мати значний вплив на загальний обсяг ВВП обох держав у перспективі, що є ключовим для формування стратегічних торговельних рішень.

Для України перемінними для побудови моделі є наступні показники

Y – ВВП України, млрд.дол. США

X_1 – Компаративні переваги на товарним розділом 1

X_2 – Компаративні переваги на товарним розділом 2

X_3 – Компаративні переваги на товарним розділом 3

X_4 – Компаративні переваги на товарним розділом 9

Дані для розрахунку наведено в табл. 3.5

Таблиця 3.5

Вихідні дані для побудови кореляційно-регресійної моделі для України

	Y	X1	X2	X3	X4
	ВВП України, млрд. дол. США	Товарний розділ 1	Товарний розділ 2	Товарний розділ 3	Товарний розділ 9
2015	91,03	16,28	2489,80	0,10	0,10
2016	93,27	548,16	1161,41	2,55	67,53
2017	112,15	22,15	613,38	16,19	12,17
2018	130,91	21,91	699,63	60,43	465,40
2019	153,78	28,49	2,93	266,92	977,16
2020	155,58	338,38	2,44	738,07	2059,18
2021	200,09	435,28	123,12	423,44	3955,56
2022	160	4589,11	16,45	681,37	4088,24
2023	178,76	570,81	983,78	1896,85	6533,38

Джерело: [38; 39; 54]

Результати побудови кореляційно-регресійної моделі наведено на рис. 3.3.

Рівняння моделі:

$$ВВП_{\text{Україна}} = 135,0713622 - 0,009045697X_1 - 0,02133846X_2 - 0,037751747X_3 + 0,022227791X_4$$

Аналіз регресійної моделі показує, що зв'язок між ВВП України та товарними розділами є значущим. Значення Multiple R дорівнює 0,979, що вказує на сильний лінійний зв'язок між незалежними змінними (товарними розділами) та залежною змінною (ВВП України). Коефіцієнт детермінації (R Square) становить 0,959, що означає, що 95,9% змін у ВВП можна пояснити змінами в обраних товарних розділах. Це свідчить про високий рівень пояснювальної здатності моделі.

SUMMARY OUTPUT								
<i>Regression Statistics</i>								
Multiple R	0,979291							
R Square	0,959012							
Adjusted R Square	0,918023							
Standard Error	10,78866							
Observations	9							
<i>ANOVA</i>								
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>			
Regression	4	10893,26	2723,314	23,39713	0,004902			
Residual	4	465,581	116,3952					
Total	8	11358,84						
	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	135,0714	6,868579	19,66511	3,94E-05	116,0011	154,1416	116,0011	154,1416
X Variable 1	-0,00905	0,00318	-2,84423	0,046667	-0,01788	-0,00022	-0,01788	-0,00022
X Variable 2	-0,02134	0,005159	-4,13606	0,014423	-0,03566	-0,00701	-0,03566	-0,00701
X Variable 3	-0,03775	0,0165	-2,28793	0,084048	-0,08356	0,008061	-0,08356	0,008061
X Variable 4	0,022228	0,00472	4,709136	0,009246	0,009123	0,035333	0,009123	0,035333

Рис. 3.3. Результати побудови кореляційно-регресійної моделі для України

[Розраховано автором]

ANOVA-тест показує, що модель є статистично значущою (значення F дорівнює 23,397, а Significance F – 0,0049), що підтверджує відповідність регресійної моделі для аналізу впливу незалежних змінних на ВВП України.

Щодо коефіцієнтів незалежних змінних: X Variable 1 (товарний розділ 1) має коефіцієнт -0,009, що вказує на слабкий негативний вплив на ВВП, а значення P-value (0,046) свідчить про значущість цього впливу. X Variable 2 (товарний розділ 2) з коефіцієнтом -0,021 також має негативний вплив на ВВП, причому цей вплив є статистично значущим (P-value = 0,014). Товарний розділ 3 (X Variable 3) має значення коефіцієнта -0,038, що свідчить про негативний вплив на ВВП, хоча його значущість нижча (P-value = 0,084). Нарешті, X Variable 4 (товарний розділ 9) має позитивний вплив на ВВП з коефіцієнтом 0,022 і високою значущістю (P-value = 0,009).

Таким чином, аналіз моделі вказує, що розділи 1, 2, і 3 мають негативний вплив на ВВП України, тоді як розділ 9 впливає позитивно.

Регресійна модель доводить, що сировинні товари (представлені товарними розділами 1, 2, і 3) мають негативний вплив на зростання ВВП України. Це свідчить про обмежений потенціал сировинного експорту для довгострокового економічного зростання країни. Водночас позитивний вплив товарного розділу 9 підкреслює переваги експорту продукції з вищою доданою вартістю. Отже, для стабільного розвитку економіки України необхідно поступово переходити на експорт товарів із більш високою доданою вартістю, що сприятиме посиленню економічної незалежності, підвищенню конкурентоздатності на міжнародних ринках та стійкому зростанню ВВП.

Для Японії перемінними для побудови моделі є наступні показники

Y – ВВП Японії, трлн.дол. США

$X1$ – Компаративні переваги на товарним розділом 7

$X2$ – Компаративні переваги на товарним розділом 10

$X3$ – Компаративні переваги на товарним розділом 16

$X4$ – Компаративні переваги на товарним розділом 17

$X5$ – Компаративні переваги на товарним розділом 18

Дані для розрахунку наведено в табл. 3.6

Таблиця 3.6

Вихідні дані для побудови кореляційно-регресійної моделі для Японії

	Y	$X1$	$X2$	$X3$	$X4$	$X5$
	ВВП Японії, трлн. дол. США	Товарний розділ 7	Товарний розділ 10	Товарний розділ 16	Товарний розділ 17	Товарний розділ 18
2015	4,39	180,78	555,88	37,91	14055,34	70,05
2016	4,93	72,98	43,40	25,28	3744,44	34,89
2017	4,87	43,92	109,84	27,73	2253,11	40,68
2018	4,97	183,73	40,40	28,81	5727,32	45,15
2019	5,15	57,14	21,15	14,55	870,65	42,65
2020	5,06	118,78	7,38	11,91	1254,52	43,62
2021	5,03	31,50	13,58	13,08	3957,88	87,10
2022	4,26	14,29	5,84	9,98	2419,65	34,28
2023	4,21	4,94	3,65	9,59	0,10	7,09

Джерело: [38; 39; 54]

Результати побудови кореляційно-регресійної моделі наведено на рис. 3.4.

SUMMARY OUTPUT									
<i>Regression Statistics</i>									
Multiple R	0,949202								
R Square	0,900985								
Adjusted R Square	0,735959								
Standard Error	0,18962								
Observations	9								
ANOVA									
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>				
Regression	5	0,981533	0,196307	5,459671	0,096529				
Residual	3	0,107867	0,035956						
Total	8	1,0894							
	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>	
Intercept	3,882978	0,233664	16,61777	0,000474	3,139354	4,626601	3,139354	4,626601	
X Variable 1	0,003588	0,001612	2,226279	0,112385	-0,00154	0,008718	-0,00154	0,008718	
X Variable 2	6,8E-05	0,00105	0,064819	0,952395	-0,00327	0,003408	-0,00327	0,003408	
X Variable 3	0,024908	0,012329	2,02021	0,136628	-0,01433	0,064145	-0,01433	0,064145	
X Variable 4	-0,00016	5,8E-05	-2,73292	0,071764	-0,00034	2,61E-05	-0,00034	2,61E-05	
X Variable 5	0,015552	0,00404	3,84964	0,030948	0,002695	0,028409	0,002695	0,028409	

Рис. 3.4. Результати побудови кореляційно-регресійної моделі для Японії
[Розраховано автором]

Рівняння моделі:

$$\begin{aligned}
 \text{ВВП}_{\text{Японія}} = & 3,882977586 + 0,003588239X_1 + 6,80373E-05X_2 + \\
 & 0,024907832X_3 - 0,000158475X_4 + 0,015552219X_5
 \end{aligned}$$

Згідно з даними кореляційно-регресійного аналізу, залежність ВВП Японії від обраних товарних розділів демонструє певні взаємозв'язки. Значення R2 дорівнює 0.9009, що свідчить про те, що модель пояснює близько 90% варіації ВВП Японії через зміни в обраних товарних групах. Це висока кореляція, що показує важливість цих товарів у економіці Японії.

Аналіз коефіцієнтів показує, що найбільший позитивний вплив на ВВП Японії мають товари з товарного розділу 5, який отримав коефіцієнт 0,0155, і

його значущість підтверджується PPP-значенням на рівні 0,03. Це вказує на важливість даної товарної групи в стимулюванні економічного зростання Японії.

Щодо інших товарних розділів, лише товарний розділ 3 виявляє значний позитивний коефіцієнт (0,0249), хоча значення PPP-value (0,13) не свідчить про статистичну значущість, тому вплив цього товару слід розглядати з обережністю.

Водночас, товарний розділ 17 має від'ємний коефіцієнт, що вказує на негативний вплив на ВВП, із значенням PPP-value близьким до порогового (0,07). Це може свідчити про можливий негативний ефект на економіку, можливо, через залежність або зміни у попиті.

Обсяги зовнішньої торгівлі між Україною та Японією наразі є настільки незначними, що вони не мають реального впливу на зростання ВВП Японії. Для досягнення відчутного ефекту на економічне зростання Японії, загальні торговельні відносини між країнами повинні бути збільшені в декілька разів.

Розрахунок компаративних переваг та побудова кореляційно-регресійної моделі зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією дозволили чітко визначити товарні групи, які мають найбільший вплив на економіки обох країн та можуть стати основою для подальшого розвитку співпраці. З урахуванням результатів SWOT-аналізу, який підкреслив як сильні, так і слабкі сторони торговельних відносин, можна визначити перспективні напрями співпраці, орієнтуючись на диверсифікацію експорту з України та розширення асортименту товарів із високою доданою вартістю.

3.2. Перспективи розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією

На основі проведеного SWOT-аналізу (пп. 2.3), який виявив три основні стратегії розвитку, а також результатів аналізу компаративних переваг і побудованої кореляційно-регресійної моделі (пп. 3.1), можна запропонувати перспективні напрями активізації торговельних відносин між Україною та Японією, рис. 3.5.

Рис. 3.5. Перспективні напрями активізації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією [розроблено автором]

Проаналізуємо докладно три основних напрями активізації відносин.

1. Диверсифікація та підвищення доданої вартості українського експорту є стратегічним напрямом для активізації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією.

Суть напрямку полягає в розширенні асортименту товарів, які Україна експортує до Японії, з акцентом на продукцію з високою доданою вартістю, а не на сировинні товари. Це передбачає розвиток внутрішніх потужностей для виробництва готової продукції або напівфабрикатів, які мають більшу вартість і можуть конкурувати на міжнародному ринку за рахунок якості та інновацій.

SWOT-аналіз виявив, що однією зі слабких сторін українського експорту до Японії є висока залежність від сировинних товарів, таких як руди, зернові культури та інші ресурси з низькою доданою вартістю. Ця залежність робить Україну вразливою до коливань світових цін і знижує конкурентоспроможність на японському ринку, де перевага надається високоякісним і технологічно

складним товарам. Таким чином, стратегія диверсифікації експорту та збільшення доданої вартості є необхідною для подолання цієї слабкості. До того ж, серед можливостей виявлено підвищення конкурентоздатності українських товарів через розширення асортименту експортованої продукції та залучення японських інвестицій, які можуть сприяти розвитку нових виробничих галузей, орієнтованих на створення продукції з вищою доданою вартістю.

Аналіз компаративних переваг показав, що Україна має сильні позиції в експорті певних сировинних товарів до Японії, таких як сільськогосподарська продукція та метали. Однак ця структура експорту обмежує потенціал для розвитку довгострокових торговельних відносин, оскільки сировинні товари схильні до значних коливань цін і мають нижчу додану вартість порівняно з готовою продукцією. Диверсифікація експорту та розвиток галузей із вищою доданою вартістю дозволить Україні перейти до експорту товарів, які менш залежні від світових цін і здатні забезпечити більш стабільний прибуток у довгостроковій перспективі. Це сприятиме підвищенню стійкості української економіки та дозволить більш ефективно використовувати свої компаративні переваги.

Результати кореляційно-регресійного аналізу продемонстрували, що сировинні товари мають тенденцію до зменшення позитивного впливу на зростання ВВП України. Це підкреслює необхідність переходу на продукцію з високою доданою вартістю, яка матиме більший внесок у зростання економіки. Водночас результати для Японії показали, що її економіка більш чутлива до продукції високих технологій, що свідчить про її інтерес до товарів з вищою доданою вартістю. Таким чином, для успішного розширення співпраці Україна повинна пропонувати продукцію, яка буде відповідати потребам японського ринку, зокрема у високотехнологічних і перероблених товарах.

Таким чином, диверсифікація експорту та підвищення доданої вартості є важливим кроком для поглиблення торговельних відносин із Японією. Вона дозволить Україні зменшити вразливість до коливань сировинних ринків,

підвищити свою конкурентоспроможність і забезпечити стабільний розвиток економіки.

2. Залучення японських інвестицій для розвитку високотехнологічного виробництва в Україні.

Є важливим напрямом, який сприяє підвищенню конкурентоздатності української економіки та її інтеграції у глобальні виробничі ланцюги. Базується на використанні сильних сторін українсько-японських відносин, зокрема довготривалих економічних зв'язків та високого рівня довіри між країнами. Результати SWOT-аналізу підтверджують цю можливість, оскільки залучення інвестицій визначено як одну з ключових перспектив для розвитку української економіки. Японія відома своїм високим рівнем технологій та інновацій, тому її інвестиції можуть стати каталізатором для створення сучасних виробництв в Україні, які спеціалізуються на високотехнологічній продукції.

Аналіз компаративних переваг показав, що Україна має обмежені можливості для експорту високотехнологічних товарів до Японії, оскільки її основні позиції на японському ринку базуються на сировинних продуктах із низькою доданою вартістю. Залучення японських інвестицій дозволить Україні розвивати виробництво продукції, яка має більшу додану вартість та відповідає світовим стандартам якості. Це дасть змогу зменшити залежність від сировинного експорту та сприяти розвитку наукоємних галузей, які можуть забезпечити стійке економічне зростання. Крім того, залучення японських компаній до створення виробничих потужностей в Україні відкриє можливість для передачі технологій, що сприятиме підвищенню рівня кваліфікації працівників та розвитку інноваційної сфери.

Результати кореляційно-регресійного аналізу вказують на те, що для Японії товари з високою доданою вартістю мають важливе значення у зовнішньоторговельних відносинах, і її економіка чутлива до імпорту високотехнологічної продукції. Відповідно, розвиток високотехнологічного виробництва в Україні за допомогою японських інвестицій дозволить створити

товари, які будуть конкурентоздатними на японському ринку, що підвищить ефективність торговельних відносин між країнами. Водночас для України це стане можливістю підвищити вплив високотехнологічної продукції на зростання ВВП, що забезпечить стійкіший розвиток економіки та зменшить залежність від сировинного експорту.

Цей напрям дозволить Україні не лише розвивати нові виробничі сектори, а й інтегруватися в глобальні ланцюги вартості, що посилить її економічні позиції на міжнародній арені та сприятиме зростанню торговельного обороту з Японією.

3. Розвиток логістичної та інфраструктурної співпраці між Україною та Японією для покращення торговельних маршрутів.

Є стратегічно важливим напрямом, здатним підвищити ефективність двосторонньої торгівлі та зменшити витрати на транспортування товарів. Результати SWOT-аналізу підкреслюють важливість стабільних економічних зв'язків та високого попиту на сировинні товари з України, проте одночасно вказують на нестабільність обсягів експорту та високий торговельний дефіцит. Інвестиції в розвиток логістики та інфраструктури можуть сприяти більшій стабільності торгових потоків, знижуючи логістичні бар'єри та підвищуючи швидкість доставки. Зокрема, модернізація портів, залізничних та автомобільних сполучень створить умови для ефективного транспортування товарів, що зміцнить зв'язки з японськими партнерами.

Аналіз компаративних переваг свідчить, що основні позиції українського експорту до Японії базуються на сировинних товарах, таких як зернові, руди та інші ресурси, які потребують налагодженої логістики для забезпечення безперервного постачання. Покращення інфраструктури дасть змогу Україні зменшити логістичні витрати, що є важливим для підтримки конкурентних цін на експортні товари. Крім того, це відкриє можливості для розширення торговельного асортименту шляхом інтеграції в нові ланцюги постачання, що сприятиме розвитку двосторонньої торгівлі.

Кореляційно-регресійний аналіз для України показав, що обсяги експорту мають значний вплив на ВВП країни, а зниження залежності від коливань світових цін через налагоджену логістику може забезпечити стабільніші показники експорту. Важливо, що для Японії ефективність логістики є критичним фактором у підтриманні стабільного імпорту, особливо високотехнологічних товарів, у яких Японія має компаративні переваги. Інвестування в транспортну інфраструктуру в Україні поліпшить зв'язки з Японією, дозволяючи швидше і надійніше доставляти як сировинні, так і промислові товари, що сприятиме підвищенню загальної ефективності торговельних відносин.

Розвиток логістичної та інфраструктурної співпраці дозволить Україні зміцнити свою роль як транзитної держави та підвищити привабливість для японських інвесторів. Завдяки покращенню торгових маршрутів Україна зможе забезпечити швидший обіг товарів, що не лише сприятиме зростанню обсягів експорту, а й дозволить ефективно конкурувати на міжнародних ринках. Це стане основою для розширення торговельного партнерства з Японією та зміцнення позицій обох країн у глобальній економіці.

Також зазначимо, що перспективно на фоні впровадження основних напрямів розширення зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією перспективним є розширення експортного потенціалу в аграрному секторі, активізація співробітництва в сучасних галузях, фармацевтики, охорони здоров'я, екологічних технологій.

Розширення експортного потенціалу України в аграрному секторі має перспективи завдяки стабільному попиту Японії на якісні продукти харчування. Збільшення поставок зернових культур та іншої агропродукції з України, а також створення бренду екологічних українських продуктів на японському ринку здатне зміцнити довгострокові торговельні відносини та відкрити нові ніші для вітчизняних виробників. Такий підхід відповідає потребі диверсифікації та

підвищення доданої вартості експорту, як виявлено у SWOT-аналізі, що покращить конкурентоспроможність українських товарів на японському ринку.

Партнерство у сфері відновлюваної енергетики та екологічних технологій дозволить Україні скористатися японським досвідом у «зелених» технологіях для розвитку власного сектору відновлюваної енергетики. Спільні проєкти з розробки сонячних, вітрових та біоенергетичних потужностей сприятимуть зменшенню залежності України від імпорту енергоносіїв, підсилять її позиції у глобальному русі до енергонезалежності та відкриють нові можливості для залучення інвестицій.

Технологічне партнерство в індустрії 4.0 та цифровій трансформації створює перспективи для залучення японських компаній у сфери інформаційних технологій, автоматизації, штучного інтелекту та робототехніки в Україні. Японські компанії отримають доступ до українського ринку та кваліфікованих кадрів, а Україна – новітні технології, що сприятимуть підвищенню продуктивності та відповідатимуть глобальним тенденціям цифровізації.

Співпраця в сфері охорони здоров'я та фармацевтики дозволить Україні використовувати японські інновації для модернізації національної системи охорони здоров'я. Спільні інвестиційні проєкти та програми обміну сприятимуть покращенню якості медичних послуг, а також доступу до сучасних технологій діагностики та лікування.

Виділення перспективних напрямів торговельних відносин між Україною та Японією демонструє значний потенціал для взаємовигідної співпраці. Диверсифікація експорту з підвищенням доданої вартості, залучення японських інвестицій у високотехнологічне виробництво, розвиток інфраструктурної співпраці та посилення аграрного експорту є ключовими стратегіями, що здатні зміцнити економічні зв'язки між країнами. Додаткові напрямки у сфері відновлюваної енергетики, охорони здоров'я підсилять економічну інтеграцію, закладаючи основу для стабільних і довгострокових відносин.

Висновки до третього розділу

1. Побудовано багатофакторну модель розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією. Аналіз компаративних переваг між Україною та Японією виявив низку товарних груп, у яких кожна з країн має відчутні переваги в торгівлі. Для України найбільшими компаративними перевагами є товари сировинної групи, зокрема сільськогосподарська продукція та продукція добувної промисловості. Ці товари мають стабільний попит на японському ринку, що створює потенціал для подальшого розширення експортних можливостей України в цих галузях. Японія, зі свого боку, має компаративні переваги у високотехнологічних та промислових секторах, таких як транспортне обладнання, електроніка та продукція машинобудування. Завдяки цьому Японія виступає важливим постачальником товарів з високою доданою вартістю на український ринок. Таким чином, аналіз компаративних переваг підкреслює взаємодоповнюваність економік обох країн, що створює основи для ефективного торговельного співробітництва.

Побудова кореляційно-регресійної моделі впливу найбільш компаративних товарних груп на ВВП обох країн продемонструвала, що зовнішня торгівля з Україною має незначний вплив на ВВП Японії через невеликі обсяги двостороннього товарообігу. Для Японії обсяг торгівлі з Україною має бути суттєво збільшений, щоб відчутно вплинути на економічне зростання. У випадку України, вплив ключових товарних груп на ВВП є більш відчутним, проте основну частину експорту складають товари сировинної групи, вплив яких на ВВП є обмеженим через низьку додану вартість. Це підкреслює важливість диверсифікації українського експорту та збільшення частки продукції з високою доданою вартістю, що може мати стабільний позитивний вплив на економічне зростання країни.

2. Визначено перспективні напрями активізації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією. Результати проведеного аналізу вказують на значні перспективи для розвитку торговельних відносин між Україною та

Японією. Комплексний підхід, заснований на диверсифікації українського експорту та підвищенні доданої вартості, створює можливості для зміцнення позицій українських товарів на японському ринку, що є важливим для зниження залежності від коливань цін на сировину. Залучення японських інвестицій у високотехнологічне виробництво та розвиток інфраструктурної співпраці сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української економіки та її інтеграції в глобальні ланцюги доданої вартості. Додаткові напрями у сфері аграрного експорту, відновлюваної енергетики та технологічного партнерства посилюють можливості для довгострокової співпраці, що сприятиме стійкому економічному зростанню та зменшенню залежності України від традиційних ринків. Таке всебічне партнерство між Україною та Японією створює міцну основу для стабільного розвитку економічних зв'язків і відповідає стратегічним інтересам обох країн.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу зробити такі висновки:

1. Систематизовано теоретичні засади дослідження зовнішньоторговельних відносин. Поняття «зовнішньоекономічних відносин» охоплює багатогранну систему економічних, політичних та інституційних зв'язків між країнами, що формується у процесі обміну товарами, послугами, інвестиціями та інтелектуальними продуктами. Визначення різних науковців підкреслюють специфіку та різні аспекти цих відносин, включаючи правові, інноваційні та геополітичні фактори.

2. Проаналізовано особливості зовнішньоторговельних відносин в умовах глобальних викликів сучасності. Підкреслюються глобальні виклики та перспективи розвитку зовнішньоторговельних відносин, пов'язані з сучасною економічною ситуацією. Зокрема, зростаюча конкуренція, екологічні стандарти, а також світові економічні зміни суттєво впливають на структуру та динаміку цих відносин. Технологічні інновації та цифрові технології пропонують нові можливості для оптимізації торгівельних процесів, але водночас потребують адаптації до сучасних викликів, що стимулює країни до впровадження більш сталих моделей розвитку торгівлі.

3. Запропоновано методика дослідження зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією, яка використовує такі методи, як регресійний і кореляційно-регресійний аналіз, індексний метод SWOT-аналіз у двосторонніх відносинах.

4. Проаналізовано інституційні передумови зовнішньоторговельних відносин України та Японії. Інституційні передумови зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією демонструють високий рівень співпраці, яка охоплює широке коло економічних, культурних, наукових, інфраструктурних та оборонних аспектів. Порівняльний аналіз макроекономічних показників підтверджує різний рівень економічного розвитку обох країн, проте також підкреслює важливість стратегічного партнерства, в якому Японія виступає як стабільний інвестор та надійний партнер України. Договори, підписані між

країнами, створюють нормативно-правову основу, яка сприяє залученню інвестицій, впровадженню інновацій, розвитку інфраструктури та наданню гуманітарної допомоги. Ця основа дозволяє Україні використовувати досвід і технології Японії, сприяючи її сталому розвитку та інтеграції в глобальні економічні процеси.

5. Досліджено динаміку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією. На основі проведеного дослідження експортних потоків з України до Японії можна зробити висновок, що український експорт до Японії демонструє тенденцію до зниження. Основу експорту складають сировинні товари, такі як руди, зернові культури та тютюн, що відображає низький рівень доданої вартості в українській експортній структурі. Водночас нестабільність обсягів експорту та коливання попиту на українську продукцію вказують на обмежену конкурентоспроможність українських товарів на японському ринку, що вимагає пошуку нових ринкових можливостей та диверсифікації експортного портфеля.

Аналіз імпорتنих потоків до України з Японії показав стабільний попит на японську високотехнологічну продукцію, зокрема транспортні засоби, машини, обладнання та хімічну продукцію. Японія займає значну частку в загальному імпорті України, що підкреслює залежність української промисловості від японських товарів. Незважаючи на загальну тенденцію до зростання імпорту, геополітична ситуація та зовнішні фактори спричинили певні коливання обсягів імпорту у 2022 році, проте вже у 2023 році відбулося часткове відновлення. Така структура імпорту свідчить про високу якість та інноваційність японських товарів, які залишаються важливими для українського ринку.

Коефіцієнт покриття експортом імпорту України продовжує знижуватись, що вказує на зростання залежності від імпорту та нестачу ресурсів для покриття імпорتنих витрат за рахунок експорту. Для Японії ж спостерігається протилежна тенденція: позитивне сальдо та зростаючий коефіцієнт покриття свідчать про успішну зовнішньоекономічну стратегію та здатність експорту покривати імпортні витрати, що сприяє зниженню фінансових ризиків та зміцненню економічної позиції країни.

6. Проведено SWOT-аналіз зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією, який довів, що між країнами існують суттєві економічні

взаємозалежності, які мають потенціал для розвитку і посилення. Серед основних сильних сторін було відзначено стабільний попит на українські сировинні товари на японському ринку, зокрема на руди, зернові культури та тютюн, а також сильні позиції Японії як постачальника високоякісної та технологічно розвиненої продукції, що користується стабільним попитом в Україні. Це забезпечує основу для економічної взаємодії між країнами, особливо в контексті аграрного і промислового співробітництва. Однак високий дефіцит торговельного балансу України з Японією, залежність від японського імпорту високотехнологічної продукції та нестабільність в експортних обсягах створюють ризики для української економіки, які потребують розв'язання.

Потенціал розвитку українсько-японських відносин лежить у диверсифікації експорту України з акцентом на продукцію з високою доданою вартістю та у залученні японських інвестицій для створення високотехнологічних виробництв в Україні. Це дасть змогу Україні знизити свою залежність від імпорту японської продукції, підвищити конкурентоздатність на японському ринку та розширити експортний асортимент. Водночас загрози, пов'язані з коливанням світових цін на сировину, зростанням конкуренції на японському ринку та геополітичною нестабільністю, підкреслюють важливість стратегії диверсифікації та внутрішнього розвитку для досягнення економічної стійкості.

7. Побудовано багатофакторну модель розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією. Аналіз компаративних переваг між Україною та Японією виявив низку товарних груп, у яких кожна з країн має відчутні переваги в торгівлі. Для України найбільшими компаративними перевагами є товари сировинної групи, зокрема сільськогосподарська продукція та продукція добувної промисловості. Ці товари мають стабільний попит на японському ринку, що створює потенціал для подальшого розширення експортних можливостей України в цих галузях. Японія, зі свого боку, має компаративні переваги у високотехнологічних та промислових секторах, таких як транспортне обладнання, електроніка та продукція машинобудування. Завдяки цьому Японія виступає важливим постачальником товарів з високою доданою вартістю на український ринок. Таким чином, аналіз компаративних переваг підкреслює

взаємодоповнюваність економік обох країн, що створює основи для ефективного торговельного співробітництва.

Побудова кореляційно-регресійної моделі впливу найбільш компаративних товарних груп на ВВП обох країн продемонструвала, що зовнішня торгівля з Україною має незначний вплив на ВВП Японії через невеликі обсяги двостороннього товарообігу. Для Японії обсяг торгівлі з Україною має бути суттєво збільшений, щоб відчутно вплинути на економічне зростання. У випадку України, вплив ключових товарних груп на ВВП є більш відчутним, проте основну частину експорту складають товари сировинної групи, вплив яких на ВВП є обмеженим через низьку додану вартість. Це підкреслює важливість диверсифікації українського експорту та збільшення частки продукції з високою доданою вартістю, що може мати стабільний позитивний вплив на економічне зростання країни.

8. Визначено перспективні напрями активізації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Японією. Результати проведеного аналізу вказують на значні перспективи для розвитку торговельних відносин між Україною та Японією. Комплексний підхід, заснований на диверсифікації українського експорту та підвищенні доданої вартості, створює можливості для зміцнення позицій українських товарів на японському ринку, що є важливим для зниження залежності від коливань цін на сировину. Залучення японських інвестицій у високотехнологічне виробництво та розвиток інфраструктурної співпраці сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української економіки та її інтеграції в глобальні ланцюги доданої вартості. Додаткові напрями у сфері аграрного експорту, відновлюваної енергетики та технологічного партнерства посилюють можливості для довгострокової співпраці, що сприятиме стійкому економічному зростанню та зменшенню залежності України від традиційних ринків. Таке всебічне партнерство між Україною та Японією створює міцну основу для стабільного розвитку економічних зв'язків і відповідає стратегічним інтересам обох країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Винниченко І. В., Пирожков С. І. Зовнішньоекономічні зв'язки України: монографія. К.: Логос, 2021. 304 с.
2. Євдокименко С. С. Теоретико-методологічні основи зовнішньої торгівлі України. *Економіка та держава*. 2022. № 4. С. 45-49.
3. Загородній А. Г., Пономаренко В. С. Стратегія розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України. К.: Наук. світ, 2020. 282 с.
4. Іщенко Ю. П., Клименко О. Б. Зовнішньоекономічна діяльність України: проблеми та перспективи. *Фінанси України*. 2023. № 5. С. 23-28.
5. Калініченко А. М., Мовчан О. І. Зовнішньоторговельні відносини України з країнами ЄС. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 7. С. 39-45.
6. Коваль В. О., Лисенко В. Л. Український експорт: перспективи розвитку на світових ринках. *Міжнародна економічна політика*. 2022. № 3. С. 28-35.
7. Кузьміч В. П. Савчук, С. П. Сучасні тенденції міжнародної торгівлі України. *Економіка і прогнозування*. 2023. № 2. С. 31-36.
8. Левченко С. М., Марченко В. І. Економічна інтеграція України у світову торгівлю: проблеми та перспективи. *Проблеми і перспективи розвитку економіки*. 2023. № 8. С. 51-57.
9. Олійник А. С. Міжнародна торгівля України: сучасний стан і перспективи. *Економічний часопис-XXI*. 2022. № 10. С. 48-54.
10. Охріменко І. І. Торговельні відносини України та Японії. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 3. С. 19-24.
11. Петрова О. В. Вплив глобальних економічних змін на зовнішню торгівлю України. *Світова економіка і міжнародні відносини*. 2021. № 9. С. 26-31.
12. Полякова Н. А. Проблеми розвитку зовнішньоторговельних відносин України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 7. С. 33-37.
13. Приходько О. М., Шевченко В. П. Зовнішньоекономічна діяльність України: виклики та перспективи. *Фінансовий простір*. 2023. № 6. С. 22-27.

14. Романенко Т. Г. Український експорт до країн Азії: перспективи та виклики. *Економіка і суспільство*. 2022. № 5. С. 54-60.
15. Сидоренко В. М., Тарасенко С. О. Міжнародні економічні відносини України в умовах глобалізації. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка*. 2022. № 4. С. 17-22.
16. Соколенко С. А. Зовнішня торгівля України: оцінка і прогнози. *Наукові записки НаУКМА. Економіка*. 2023. № 6. С. 35-40.
17. Сорокіна О. О., Даниленко В. М. Експортний потенціал України: оцінка та шляхи реалізації. *Журнал економічної теорії та досліджень*. 2021. № 2. С. 43-48.
18. Філіпенко І. В., Романова О. Г. Аналіз розвитку зовнішньоторговельних відносин України. *Економічний вісник*. 2022. № 12. С. 29-34.
19. Шаповал А. І. Торговельне партнерство України з країнами ЄС: оцінка та перспективи. *Економічні дослідження*. 2023. № 11. С. 40-46.
20. Яковенко Д. С. Проблеми та перспективи зовнішньоекономічної діяльності України в умовах кризових явищ. *Бізнес Інформ*. 2021. № 1. С. 52-57.
21. Ahearne A., Fernald J., Loungani, P., Schindler J. Flying Geese or Sitting Ducks: China's Impact on the Trading Fortunes of Other Asian Economies. International Monetary Fund Working Paper, WP/06/32. URL: <https://www.imf.org> (дата звернення: 10.11.2024).
22. Baldwin R., Wyplosz C. The Economics of European Integration. 5th edition. McGraw-Hill Education, 2015.
23. Grossman G., Helpman E. Trade Wars and Trade Talks. *Journal of Political Economy*, 1995, vol. 103, no. 4, pp. 675-708.
24. Krugman P., Obstfeld M., Melitz M. International Economics: Theory and Policy. 11th edition. Pearson, 2018.
25. Mankiw N. G. Principles of Economics. 9th edition. Cengage Learning, 2020.
26. McLaren J. A Theory of International Trade under Uncertainty. *Review of Economic Studies*, 2002, vol. 69, no. 2, pp. 387-404.

27. Bond E., Riezman R. Trade Wars, Trade Negotiations, and the Efficiency of Trade Policy. *Journal of International Economics*, 1987, vol. 23, no. 3-4, pp. 367-382.
28. Barro R., Sala-i-Martin X. *Economic Growth*. 2nd edition. MIT Press, 2004.
29. World Trade Organization (WTO). *World Trade Statistical Review 2023*. Geneva: WTO Publications, 2023. URL: <https://www.wto.org> (дата звернення: 10.11.2024).
30. Yeats A. J. Just How Big is Global Production Sharing? *World Bank Economic Review*, 2001, vol. 15, no. 1, pp. 108-134.
31. Melitz M. The Impact of Trade on Intra-industry Reallocations and Aggregate Industry Productivity. *Econometrica*, 2003, vol. 71, no. 6, pp. 1695-1725.
32. Feenstra R. C., Taylor, A. M. *International Economics*. 3rd edition. Worth Publishers, 2014.
33. Feenstra R., Hanson G. Global Production Sharing and Rising Inequality: A Survey of Trade and Wages. *Handbook of International Trade*, vol. 1, 2004, pp. 146–187.
34. Helpman E., Melitz M., Yeaple S. R. Export versus FDI with Heterogeneous Firms. *American Economic Review*, 2004, vol. 94, no. 1, pp. 300-316.
35. Razin A., Sadka E. *Foreign Direct Investment: Analysis of Aggregate Flows*. Princeton University Press, 2008.
36. Український науковий журнал міжнародних досліджень. Спеціальний випуск: Економічні аспекти зовнішньоторговельних відносин України. Науковий вісник УНЖМД, 2020, вип. 5(2), с. 45-98.
37. Українська класифікація товарів ЗЕД. URL: <https://www.qdpro.com.ua/uktzed>
38. Україна. URL: <https://data.worldbank.org/country/UA?locale=uk> (дата звернення: 10.11.2024).
39. Японія – ВВП. URL: <https://ru.tradingeconomics.com/japan/gdp> (дата звернення: 10.11.2024).

40. Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index) . URL: https://www.wipo.int/web/global-innovation-index/2024/index?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=Search%3A+Global+Innovation+Index+2024+%28EN%29&gad_source=1&gclid=Cj0KCQIAlsy5BhDeARIsABRc6ZtUMej09uycd4MexCZTtfrZSHmTd9hdbKrCbmX4JVFVlcp12Aej-8saAtg4EALw_wcB (дата звернення: 10.11.2024).

41. Індекс людського розвитку (Human Development Index) . URL: https://www.undp.org/africa/waca/i-am-sahel?gad_source=1&gclid=Cj0KCQIAlsy5BhDeARIsABRc6Zs8A3o6ZYKx_vILPFG2rPROINwqfGd6d2-SYtzYUY9HkW6PrJ-yKM4aAlNwEALw_wcB (дата звернення: 10.11.2024).

42. Індекс економічних свобод (Index of Economic Freedom) . URL: <https://www.heritage.org/index/> (дата звернення: 10.11.2024).

43. Індекс цифровізації (Digital Economy and Society Index) . URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi> (дата звернення: 10.11.2024).

44. Спеціальна сторінка, присвячена 30-річчю встановлення дипломатичних відносин між Японією та Україною. URL: https://www.ua.emb-japan.go.jp/itpr_uk/30thtop.html (дата звернення: 10.11.2024).

45. Ukraine. URL: <https://www.mod.go.jp/en/ukraine/> (дата звернення: 10.11.2024).

46. Response following Russia's aggression against Ukraine. URL: https://japan.kantei.go.jp/ongoingtopics/_00002.html

47. Japan-Ukraine Relations. URL: https://www.mofa.go.jp/erp/c_see/ua/page3e_001171.html (дата звернення: 10.11.2024).

48. Курс допомоги країнам: Україна. URL: <https://www.ua.emb-japan.go.jp/files/000277048.pdf> (дата звернення: 10.11.2024).

49. План розвитку проектів для України. URL: <https://www.ua.emb-japan.go.jp/files/000277052.pdf> (дата звернення: 10.11.2024).

50. Допомога Японії Україні. URL: <https://www.ua.emb-japan.go.jp/files/000336613.pdf> (дата звернення: 10.11.2024).

51. Політичні відносини між Україною та Японією. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/256-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju> (дата звернення: 10.11.2024).

52. Договірнo-правова база відносин між Україною та Японією. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/255-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju> (дата звернення: 10.11.2024).

53. Японія з Україною! URL: https://japan.kantei.go.jp/ongoingtopics/pdf/jp_stands_with_ukraine_ukr.pdf (дата звернення: 10.11.2024).

54. Bilateral trade between Ukraine and Japan. URL: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c804%7c%7c392%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c%7c1 (дата звернення: 10.11.2024).

55. Україна – Японія: контури перспективної співпраці. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/yaponiya_150422.pdf

56. Угода про підтримку України та співробітництво між Україною та урядом Японії. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-pidtrimku-ukrayini-ta-spivrobotnictvo-mizh-ukrayin-91481>

57. Японія збільшить інвестиції в спільні проекти з українським бізнесом. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yaponiia-zbilshyt-investytsii-v-spilni-proekty-z-ukrainskym-biznesom-taras-kachka>

58. Конвенція між Урядом України та Урядом Японії та Протокол до неї. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%8E_%D0%AF%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%8F.pdf

59. Стартували переговори України та Японії стосовно оновлення угоди про сприяння та захист інвестицій. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/startuvaly-perehovory-ukrainy-ta-iaponii-stosovno-onovlennia-uhody-pro-spryiannia-ta-zakhyst-investytsii-denys-shmyhal>

60. Кваліфікаційна робота магістра : методичні рекомендації до виконання (для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Міжнародні економічні відносини») / уклад. Л. І. Григорова-Беренда, О. А. Довгаль, Н. А. Казакова, С. А. Касьян, Н. В. Непрядкіна, О. В. Ханова. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. 44 с.